

Andreas Steiro

Lærere i lønnskamp – holdninger til status og lønn gjennom media i 1986–1988

Mastergradsoppgave i historie høsten 2013

Trondheim, januar 2014

**Lærere i lønnskamp –
holdninger til status og lønn gjennom media
i 1986-1988**

Andreas Steiro

Mastergradsoppgave i historie høsten 2013

Institutt for historie og klassiske fag

Det humanistiske fakultet

NTNU

Innholdsfortegnelse

Forord	5
KAPITTEL 1: INNLEDNING	7
Et læreryrke i endring.....	7
Læreryrket med dalende anseelse.....	8
Tema og problemstilling.....	8
Begrepsforklaring: status og respekt.....	10
Litteratur.....	11
KAPITTEL 2: BAKGRUNN	15
Tidlig organisering og lønnskamp.....	15
Etterkrigstiden og nye forventninger til læreren fra samfunnet.....	16
En ny type lærer.....	17
Strid om kommunale tillegg – Oslolærerne blir taperne.....	18
Mistro til skolen – 1970-tallet.....	18
Ny tillit?.....	19
Statusfall?.....	20
Nyorganisering av Norsk Lærerlag.....	20
Utdanningsforbundet – 2001.....	21
Demonstrasjon og streik – 1986.....	21
Hvorfor 1980-tallet?.....	22
KAPITTEL 3: KILDER OG METODE	25
Kilder.....	25
Metode.....	25
KAPITTEL 4: LÆRERHETS	29
Folks forventninger til læreren.....	29
Lærerens forventninger til seg selv.....	30
Et behov for å forsvare seg mot hets.....	32
Politikere og myndigheter.....	33
I "krig" med Kirke- og undervisningsdepartementet.....	36
Lærerne er late, dårlige arbeidstakere og svikter elevene.....	37
Den lange ferien – ”The big sleep”.....	40

KAPITTEL 5: LÆRERENS FORHOLD TIL SAMFUNNET – EN BITTER, NOBEL	
SLITER	45
Bitterhet mot samfunnet.....	46
Kulturkrise i samfunnet.....	47
Nobel sliter.....	49
KAPITTEL 6: LÆRERNE SKYLD I SVARTMALING? RESIGNASJON	51
Lærerne maler et dystert bilde.....	53
Hvorfor?.....	55
Mer bundet arbeid – Et Lærerlag på villspor.....	56
Fokus på en overdreven lærerflukt?.....	60
KAPITTEL 7: LØNN OG LÆREREN	65
Hvor ille stod det egentlig til?.....	65
Rammer for lønnsoppgjør på 1980-tallet.....	65
Før lønnsoppgjøret.....	67
Utfallet av lønnsoppgjøret i 1986-1988.....	70
Lønnsutvikling fra 1986.....	70
Lektoren og ingeniøren.....	77
Høyere lønn til ingen nytte?.....	81
KAPITTEL 8: KONKLUSJON	83
Oppsummering.....	83
Mine funn.....	83
Tanker om videre forskning.....	88
KILDER OG LITTERATURLISTE	89
Kilder.....	89
Litteraturliste.....	90

Forord

Etter en periode på drøyt to år med hardt arbeid er denne mastergradsoppgaven nå ferdig. Hovedsakelig har det vært to utrolig lærerike år. Det har gitt meg mye glede, kunnskap og ikke minst frustrasjon i forskningen. Det er med ærefrykt jeg har gått løs på et så stort tema som læreryrket. Utfordringene har vært mange, men gleden når det løsner og kommer sammen til en helhet må sies å være verdt det.

Det har også vært givende å skrive om et tema som ligger meg så nært i form av å være oppvokst i en lærerfamilie. Til både mor, Elisabeth Elzbieta Olsen, og far, Birger Steiro, vil jeg gi en takk for støtte og inspirasjon til å se nærmere på lærernes sak. Lisa Bustadmo skal ha sin del av æren for god støtte i skriveprosessen og ikke minst for sitt arbeid med språket i oppgaven. Min veileder, Ingar Kaldal må jeg også gi en stor takk. Oppgaven hadde ikke blitt den samme uten hans kritiske blikk og gode råd underveis.

Andreas Steiro

2013

Kapittel 1: Innledning

”Sommeren og høsten 1987 ble lærere og lærerstudenter mobbet i flere av våre største aviser. Forankringen i faktiske forhold var meget tynn.

Også lærernes og lærerstudentenes forsvarere kom i skade for å blande faktiske opplysninger med spekulative påstander på en måte som neppe tjener saken. Sannheten er et ufravikelig kriterium i opplysningens tjeneste.

Lærerhets Med pøbeljournalistiske oppslag av typen "Bare sinker blir lærere" og "Cand. ingenting" ble lærere og lærerstudenter uthengt på en høyst urettferdig måte sommeren og høsten 1987. Flere av våre mer seriøse aviser fulgte opp med omtrent samme budskap i noe mer akademiske former”.¹

Dette ble skrevet i Aftenposten av inspektør Arild Ingebretsen i Lærerutdanningens sekretariat som et svar på det han følte var en mobbing av lærerne mot slutten av 1980-tallet. Denne tidsperioden var ekstra viktig for lærerne da de kjempet en av sine største lønnskamper på lang tid fra 1986 til 1988. I løpet av disse to årene var det en omfattende debatt om lærernes lønn, arbeidstid og status. Lærerne var opptatt hvordan yrket framstod for samfunnet og samfunnet var engasjert i å fortelle lærerne hva de syntes. Dette kom fram i et høyt antall artikler, kroniker, kåseri og debattinnlegg. Lærernes lønnskrav hadde engasjert folket, men også sin egen stand. Med andre ord var det nå mulig å lese folks holdninger til læreryrket i media og registrere hva lærerne selv følte om sitt arbeid.

Et læreryrke i endring

Det var mot slutten av 1960-tallet, hvor det fram til da ikke hadde vært store endringer i skolen på 100 år, at skolen ble utsatt for gradvis sterkere angrep og mange ville utfordre den grunnleggende skolepolitikken. Det ble større krav om mer demokrati og mer fokus på eleven som individ. Samtidig krevde studenter til lærerskolen mer pedagogisk frihet. Skolekritikken blir satt i sammenheng med ungdomsopprøret som blomstret på slutten av 1960-tallet. Lærerne fikk nå rykte på seg for å være venstreradikale samfunnskritikere. I bunnen lå en hel

---

¹ Aftenposten 08.01.1998

del endringer og utfordringer i horisonten for lærerne og hva det ville si å kalle seg lærer.²

Dette sitatet understreker bare det mange kjenner til fra læreryrkets historie, nemlig et yrke i stadig utvikling i nyere tid, med utfordringer fra nye reformer. Samfunnet var i endring som også speilet seg i skolene, som da naturlig nok fikk mye oppmerksomhet i media og samfunnet ellers. Dette toppet seg i perioden mellom 1986 til 1988 da lærerne skulle kjempe om bedre lønns- og arbeidsvilkår. Samme periode var preget av streik og heftig debatt. Gro Hagemann refererte til denne perioden i sin bok om lærerne som ”Den store styrkeprøven”.³

Læreryrket med dalende anseelse

Norsk Gallup gjorde en undersøkelse for bladet Økonomisk Rapport i 1988. Undersøkelsen gikk ut på å finne ut hvor folk rangerte ulike yrker på en popularitetsskala.⁴ Her var statsminister det yrket som kom best ut blant det norske folk av totalt 37 yrker. Bladet presenterte tallene i undersøkelsen på en slik måte at alle yrker bak nummer 29 på lista var å anse som svært lite prestisjefylte. ”Snekker, sjåfør, kontorassistent, fisker, postbud og ekspeditør kommer på den gale siden av 30-streken i folks anseelse sammen med fabrikkarbeider og portier. Gårdbruker berger seg så vidt på 29. plass. I tillegg er det bare lærer, typograf og fabrikkformann som kommer dårligere ut enn journalist på 25. plass”.⁵ Lærerne hadde falt hele tre plasser ned på lista siden forrige måling blant folket i 1985. Det ble tydelig at læreryrket ikke var nevneverdig populært i 1988, samme år som høydepunktet for lønnsoppgjøret.

Tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven vil være å se på hvilke holdninger lærerne hadde til status og selvbilde. Perioden er ikke valgt tilfeldig da det var de viktige årene med lønnskamp mellom 1986-1988. Fokuset vil være på hva som ble sagt og skrevet i media, nærmere bestemt avisene. Dette kan muligens virke som et vidt tema, men med status og selvbilde vil jeg avgrense det til hvilken grad lærerhets forekom, og om lærerne selv snakket seg selv ned. I all

---

² Hagemann, Gro. 1992. Skolefolk. Lærernes historie i Norge. Oslo: 307-308

³ Hagemann: 301

⁴ NTB – Statsminister mest velansett yrke 02.08.1988

⁵ NTB – Statsminister mest velansett yrke 02.08.1988

hovedsak vil det bli klart at lærerne var svært opptatt av at høyere lønn i deres øyne ville bety en oppvurdering av yrkets status.⁶ Det vil dermed også være relevant å sammenligne lønnsstatistikk for å se om det var noe hold i det som ble diskutert rundt lønn og status.

Det som gjør det interessant å se på læreryrket og holdningene på 1980-tallet er at det fortsatt er et høyst relevant tema i vår tid. Lærere er stadig i forhandlinger om lønn og bedre arbeidsforhold og det går fortsatt hett for seg i debatten i media. Det er ikke fremmed for mange å påstå at skolesystemet er noe av det viktigste vi har i samfunnet og at rollen til læreren automatisk blir sentral for barnas oppvekst og ungdommens utvikling. Historisk sett har meningene om lærerne og deres rolle vært ulik fra de vi kjenner i dag. Denne utviklingen opp igjennom tiden må sies å være til dels knyttet til myter og viser seg å være mer kompleks enn mange tenker.⁷ Dette kommer jeg tilbake til i kapittelet om bakgrunn.

Lønn og arbeidstid var åpenbart et brennhett tema i årene lønnskampen pågikk. Det er mulig å argumentere for at temaet lærere alltid er aktuelt nettopp fordi det viser seg at lærernes sak går igjen og gjentar seg fra tid til annen i samfunnsdebatten. Jeg vil påstå at dette fortsatt er veldig aktuelt fordi vi i skrivende stund (2013) har fått en ny regjering med Høyre og Fremskrittspartiet som, i likhet med tidligere regjeringer, vil ta opp lærernes sak. Statsminister Erna Solberg var raskt ute med å varsle at lærerne var den yrkesgruppen som skulle oppvurderes. Bakgrunnen for dette var lærernes posisjon i Norge. Hun ble sitert på at lærerne var en arbeidsgruppe med statusfall de siste 30 årene: *”Vi håper å gjøre læreryrket så attraktivt, at de flinkeste elevene velger å bli lærere. Vi skal gjøre det slik at en lærer gjennom sin karriere får høyere lønn og høyere status. Dette håper vi gjør at de beste lærerne velger å bli i klasserommet, sier Solberg”*.⁸

Statsminister Erna Solberg satte fokus på læreyrket også i sin nyttårstale for 2014. Hun uttalte at regjeringen nå ville satse massivt på å gjøre gode lærere i skolen enda bedre. Grunnlaget for dette lå i viktigheten av å løfte fram kunnskapen hos norske elever og lærerne ble utpekt som den viktigste brikken i denne planen. Solberg gikk så langt som å understreke at lærerne hadde kanskje Norges viktigste yrke. Satt på spissen kunne en tolke ut ifra statsministerens tale at lærerne kunne se på seg selv som framtidens oljearbeidere for Norge. Dette kunne

---

⁶ NTB - Klar link mellom lønn og status. 14.01.1988

⁷ Hagemann:: 89 og 234

⁸ VG 04.10.13 <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10127099> (aksessert 28.11.2013)

begrunnes i Solbergs fokus på viktigheten av kunnskap for samfunnet, hvor oljen i flere tiår har spilt en stor rolle i landets utvikling: ”*Det er kunnskap som er fremtidens olje for Norge*”.⁹

Det har ikke bare vært fokus på lærernes statusfall i vår tid, men også på lærernes arbeidstid og ferie. Lærerne forhandlet, ikke bare om lønn, men også om arbeidstid i 1986-88. Da var man opptatt av at ”arbeidsbyrden”, som de selv kalte det, ikke skulle forvrenges og misbrukes i massemedia.¹⁰ Dette var et viktig tema i 1986-88 og er like aktuelt i 2013 da kommunene ønsker at lærerne skal jobbe på skolen også når elevene ikke er der. Forhandlingsleder i KS, Per Kristian Sundnes uttalte seg om saken i media: ”*For en skole som skal legge vekt på kvalitet og kompetanseutvikling er det lite hensiktsmessig at opp mot en tredjedel av lærernes arbeidstid tilbringes utenfor skolen, utenfor fagmiljøet, uten kolleger og uten elever*”.¹¹

Min problemstilling er lærere i lønnskamp - holdninger til status og lønn gjennom media i 1986-1988. Dette gjelder både holdninger om lærere fra samfunnet og av lærerne selv. I tillegg gjelder hva som ble publisert i media, hvor leserinnlegg fra den vanlige mannen i gata også vil peke på hva samfunnet tenkte om denne yrkesgruppen. Samtidig vil det legges fram hvilket forhold læreren hadde fått til samfunnet. En gjennomgang av lærerens lønnsstatistikk sammenlignet med andre yrkesgrupper vil være viktig for å finne ut om læreren ble en såkalt ”lønnstaper”. Alle disse faktorene kan gi et bredere bilde av lærerne i lønnskampen.

Begrepsforklaring: status og respekt

Det er her naturlig å gå nærmere inn på hva begrepet status kan defineres som, da det er relevant for dette tema. Sosiologen Richard Sennett skriver om dette i boken ”*Respect – In a world of inequality*”.¹² Sennett selv bruker ordet status som et av ordene for å beskrive litt ulike aspekter av hva ordet respekt betyr. Ordet status kan ofte brukes til å beskrive hvor en person befinner seg i et sosialt hierarki. Sennett velger å bruke et eksempel fra musikkens verden, hvor den største stjerna har navnet sitt i størst font på plakaten ved konsertlokalet. På samme måte kan man dra paralleller til arbeidslivet. Sennett hevder nemlig at dette kan overføres til samfunnet. Det er de overlegne gruppene mennesker i samfunnet som får sine

---

⁹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10141966> (aksessert 02.01.2014)

¹⁰ Aftenposten 13.01.1988 Side 11

¹¹ Adresseavisen 24.11.13 <http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article8680341.ece> (aksessert 28.11.2013)

¹² Sennett, Richard. *Respect – In a world of inequality*. New York 2003:49-53

behov dekket og får annerkjennelse. På samme måte er det i arbeidslivet den som tjener best som har sitt navn øverst med størst skrift på ”plakaten”, slik at alle kan se det. Slik kan både respekt og status være begreper som vil være nyttige i denne studien av holdninger til læreryrket.

Litteratur

Det er gjort undersøkelser på dette området tidligere, blant annet om hva lærerne mener om sitt eget yrke. I 1950-årene ble det gjort en studie hvor norske lærere ble intervjuet av norske samfunnsforskere for å fortelle om sin holdning til læreryrket. Dette var en del av en større internasjonal undersøkelse i tiden. Det viste seg at norske lærerne var tilfredse med sitt yrke. Undersøkelsen viste også at flertallet var fornøyd med yrkets sosiale anseelse.¹³

25 år senere, i perioden rundt 1975, ble det gjort en ny undersøkelse for å kartlegge om noe hadde endret seg.¹⁴ Svein Egil Vestre stod for dette. Han undersøkte om lærernes bedømming av arbeidssituasjonen i grunnskolen. Den ble utgitt på oppdrag fra Norsk Lærerlag i 1976. I forordet kommer det fram at boken er et resultat av en omfattende og ikke minst representativ undersøkning innenfor Norsk Lærerlags medlemsmasse om arbeidssituasjonen i grunnskolen. Her viste det seg at en stor del av lærerne nå var misfornøyd med egen status, og hovedsakelig var det de mannlige lærerne som utrykte misnøye.

Vestre fokuserte også på ”Læreren i samfunnet” og det ble presentert en undersøkelse på hva lokalsamfunnets inntrykk var av læreren. Formålet med denne undersøkelsen var imidlertid ikke å gi et ”objektivt” bilde av andres syn på lærerne som arbeidstakergruppe, men derimot å få et kvantitativt mål for hvordan lærerne selv oppfattet dem.

Vestre la fram en påstand om at læreryrket ble nedvurdert i samfunnet, og at folk trodde lærerne bare var ute for å mele sin egen kake når det ble pekt på skjevheter. Vestre mente også at de møtte misunnelse i forbindelse med ferier, lønn og lignende. Respekten for yrket ble undergravd ved at ”hvem som helst” kunne settes til lærerjobb. Skolen og lærerne ble utsatt for usaklige angrep i massemedia; lærerne trengte å få tilbake noe av sin tidligere autoritet.¹⁵ Delen som omtaler bekymring for medias og samfunnets syn på læreryrket er fortsatt høyst relevant i perioden for min oppgave. I likhet med Vestre, vil mitt fokus dreie seg

---

¹³ Hagemann: 234

¹⁴ Vestre, Svein Egil. Vår skole - Lærer i 70-årenes skole. Oslo 1976.

¹⁵ Vestre: 118-119

om lærernes holdninger til yrket og noe av samfunnets holdninger speilet gjennom avisene.

Det jeg med mitt prosjekt kan tilføre, i dette bildet, er en videre undersøkelse om hva som skjedde med læreren fra denne perioden og da spesielt under lønnskampene i 1986-1988. Det vil ikke bli direkte bygget videre på det blant annet Vestre kom fram til i sin tid. Det vil være en undersøkelse i den delen av tema hvor fokuset er på lærernes holdninger sett i et samfunnsperspektiv.

Sosiologen Malena Bakkevold har vært inne på tema om lærernes anseelse på 1980-tallet og publiserte sin magisteravhandling i lys av den enorme lærerveksten som startet på 1960-tallet.¹⁶ Bakkevolds avhandling er interessant da den påpeker flere punkter om hvorfor lærerens anseelse kunne ha sunket i perioden. Poengene er ikke ulike de Vestre legger fram på tema. Økt utdanning, et tapt kunnskapsmonopol, økt spesialisering innenfor pedagogiske-, psykologiske og administrative området innenfor skolen og en enorm vekst av utdannede lærere er hovedpoengene for tesen om hvorfor læreryrkets status sank.

Pedagogen og skolehistorikeren Alfred Oftedal Telhaug har beskrevet hvordan utviklingen av skolen gjennom reformer har påvirket lærerens rolle og til dels status.¹⁷ Endringen fra å tenke pedagogisk teori og praksis, når det gjaldt lærerutdanningen, til å fokusere på læreren som en veileder, kontra formidler, fra 1973, hadde sin påvirkning på læreryrket mente han. Læreren gikk fra å være en eksaminator og kontrollør, til å bli mer som en prosesseksperter. Telhaug la til grunn at reformene hadde skylda for å svekke lærerens rolle, som vi tidligere kjenner den. Mitt prosjekt skiller seg ut ifra Telhaug ved at jeg ikke velger å fokusere på det pedagogiske aspektet i skolen, men heller lærerens rolle i samfunnet og media.

Gerd Holm har skrevet en bok som heter 'Lærer – Hvorfor'. Dette er en undersøkelse blant søkere til allmennlærerutdanningen i 1974.¹⁸ Holm skriver om valg av yrke for læreren og det diskuteres om yrkesvalg var et resultat av utvikling, personlighet med ulike faser og prosesser eller yrkesvalg basert på selvoppfatning. Motivasjon og forventinger til yrket er også et tema i Holms bok, hvor tanken om videreutdanning blant søkere til lærerskolen blir trukket inn i mot det å oppnå en bestemt status. Her kommer det fram at det var mannfolk som tenkte mest på å

---

¹⁶ Bakkevold, Malena. Altruistisk innstilling og strategiske vurderinger. Oslo 1990: 2

¹⁷ Oftedal Telhaug, Alfred. Kunnskapsløftet – Ny eller gammel skole. Oslo 2005: 145

¹⁸ Holm, Gerd. Lærer – hvorfor? Oslo 1975

videreutdanne seg. Samtidig som jeg finner mye av det Holm presenterer om lærerstudentene som interessant, vil jeg ikke i samme grad fokusere på perioden før og underveis i lærerskolen, men heller finne ut hva lærerne mente når de først var etablert i sitt yrke.

Kapittel 2: Bakgrunn

Skolen og læreryrket gjennomgikk forandringer også på 1980-tallet. For å belyse dette vil være nødvendig å se på sentrale hendelser og vedtak helt opp til slutten av dette tiåret. Aller viktigst blir saker som påvirket læreryrket og var med på å definere yrket til inngangen av 1990-tallet. For å bedre forstå lærerens forhold og holdning til sitt yrkes status og samfunnet gjennom media mot slutten av 1980-tallet, vil jeg her gi en kort historisk bakgrunn i læreryrket.

Går vi tilbake til 1800-tallet i Norge og ser på hvem som fylte lærerrollen i det norske bondesamfunn, var det unge bygdegutter. De utmerket seg som regel med bedre lese- og skriveferdigheter sammenlignet med sine sambygdinger og gikk til presten for opplæring. Det var lite å hente både sosialt og økonomisk ved å stille opp som lærer. Den utvalgte bodde i de hushold som hadde ansvaret for å huse undervisningen i bestemte perioder. Etter hvert som tiden gikk skulle økt vektlegging av folkeopplysning hjelpe læreryrket i økt anseelse.¹⁹

Tidlig organisering og lønnskamp

På midten av 1800-tallet var fokuset blant lærerne på hvordan man kunne styrke allmueskolelæreren som egen stand. Økonomisk selvstendighet og en status i yrket som hevet standen over resten av allmuen var sentralt. Pensjon var også et av de viktige kravene for lærerne, som så på dette som en nødvendighet i et yrke som de beskrev som krevende. Hånd i hånd gikk et ønske om høyere lønnskrav. Lærerne var også opptatt av moral. De mente at høyere lønn ville resultere at yrket ble mer attraktivt. Det ville da bli slutt på å ansette mennesker med tvilsom dannelse og moral. Alt dette sees i lys av at det ikke var vanlig på denne tiden å be om høyere lønn for seg selv. Totalt sett kan man si at de første stiftslærermøtene ble en viktig start for lærernes organisasjonshistorie. Det var likevel på langt nær enighet om formålene, da det var noen som mente dette skulle bli en pedagogisk forening, mens andre ville fremme standsinteresser for læreryrket.²⁰

---

¹⁹ Hagemann: 9

²⁰ Hagemann: 28-29

Etterkrigstiden og nye forventninger til læreren fra samfunnet

Forholdene rundt lærerne i en sosialdemokratisk velferdsstat etter krigen kan oppsummeres på følgende måte: *”Enhetskolen blir utbygd i samsvar med lærernes visjoner og interesser. Som følge av endringer i skolestruktur og lærerutdanning reduseres avstanden mellom akademiker og seminarist. Sterk skoleutbygging gir en lærerstand som er større, yngre og mer kvinnedominert. Samfunnsutviklingen gir skolen en stadig viktigere rolle. Utdanning blir en forutsetning for å delta i arbeidsliv og samfunnsliv. Samtidig blir lærerrollen vanskeligere å fylle. Med urbanisering og økende utdanningsnivå mister læreren sin stilling som den første blant likemenn i lokalsamfunnet. Den sterke vektleggingen av likhetsidealene rokker ved den gamle lærerautoriteten i klasserommet. Fagutvikling, skoledemokrati og nye familiemønstre fører til at lærerne får mange nye oppgaver. Samtidig føler mange at de ikke verdsettes etter fortjeneste”*²¹

Parallelt med lærermangelen, ble det en økning i antall barn som skulle gå på skolen. Det resulterte i at det ble økt tilgang på arbeid og lærerne kunne velge omtrent fra øverste hylle når det gjaldt skole. På den andre siden skulle man oppleve at ufaglærte ble ansatt for å fylle igjen hullene som oppstod. Det ble problemer med uro, disiplin, mangelfull inspeksjon og lite kunnskap om pensum. Dette preget naturligvis skolene som valgte denne løsningen. Samtidig skulle dette påvirke lærerens status og skolens renommé. Foreldre mistet tillit til det som i mange tilfeller var en person som ikke var kvalifisert til å undervise barna. Nå kunne nesten hvem som helst bli lærer mange steder.²²

Det oppstod en situasjon der folk hadde nye forventninger til hva det ville si å være lærer og hvordan lærerne skulle utøve sitt virke. I det gamle jordbrukssamfunn var oppgaven å lære barna skrive – og leseferdigheter. Nå skulle læreren utdanne ungdom som skulle ta del i et moderne samfunn og i velferdsstaten. Samtidig var elementære kunnskaper, i motsetning til før, blitt allemannseie. Læreren var ikke unik lengre.²³

Kirkens involvering i skolen ble gradvis mindre. Samtidig skulle forventningene til læreren endre seg. Båndet mellom skolen og hjemmet ble styrket. Læreren fikk ansvaret for å

---

²¹ Hagemann: 217

²² Hagemann: 217

²³ Hagemann: 240

tilrettelegge et positivt miljø for eleven og barnet slik at oppdragelsen ble ordentlig. Skolens plassering i den sosialdemokratiske samfunnsmodellen innebar en restrukturering av lærerens rolle. I et samfunn hvor man fokuserte mer og mer på spesialisering, skulle derimot rollen til læreren i form av oppgaver og kompetanse utvikle seg til å bli del av en generell karakter.²⁴

En ny type lærer

Økt utdanning gikk hånd i hånd med en økning av forventninger til læreryrket. Nå var mange lærere akademikere med bakgrunn fra universitet, og de fjernet seg mer og mer bort fra den tradisjonelle seminarutdanningen. Nå kom ungdom fra byen inn i yrket og skulle ikke lengre ha foreldre med bakgrunn fra bondelivet. Forholdene på arbeidsplassen endret seg også. Den tradisjonelle læreren var kanskje ikke lengre en gårdsbrukersønn med bakgrunn i lærerskole over fire år, som ”styrte” den bygda han var ansatt i. Han var ikke lengre en av eliten. Realiteten var at bildet nå kunne være en kvinnelig lærer med bakgrunn fra byen og en utdanning på to år.

Det gikk i retning av at flere kvinnelige lærere kom på banen. Det ble også vanligere at de kvinnelige lærerne utdannet seg videre utover allmennlærerutdanningen. I 1988 viste det seg at det blant kvinnene var flere med adjunktutdanning enn kun allmennlærerutdanning. Samtidig så man en vekst av kvinnelige ledere i skolen. Likevel var tendensen at kvinner jobbet i stillinger der de hadde høyere utdanning enn nødvendig, sammenlignet med de mannlige lærerne.²⁵

En undersøkelse gjort i 1938 viste at ambisjonene for å utdanne seg på lærerskolen var ulike og i noen tilfeller knyttet til kjønn. Gikk en elev på studentlinjen hadde han eller hun gjerne en annen yrkesmotivasjon og andre ambisjoner enn en som gikk på fireårig linje. I studentklassene kunne bare seks av ti fortelle at de hadde søkt seg dit for å bli folkeskolelærere, sammenlignet med hele åtte av ti på lærerskolen. Det viste seg også at kvinnene var mer fokusert på å ende opp som lærere enn mannfolka, som i noen tilfeller valgte å bruke utdanningen som et springbrett til andre yrker. Fire av fem oppga at de kunne tenkt seg et annet yrke om de ikke måtte ta hensyn til økonomi.²⁶

---

²⁴ Hagemann: 232

²⁵ *Norges Offisielle Statistikk/Undervisningsstatistikk 1980/1988*

²⁶ Lange, August. *Hvem blir lærere og hvorfor?* 1947: 58-60

Denne undersøkelsen speilet holdninger også i senere elevkull. Dette ble bekreftet i Gerd Holms undersøkelse i 1974. Blant alle som tok lærerskoleeksamen i 1965, var det over halvparten som tok videre utdanning ni år etter.²⁷ Det var et behov blant over halvparten av studentene å bli noe mer enn lærer.

Strid om kommunale tillegg – Oslolærerne blir taperne

Det var i overgangen mellom 1940- og 1950-tallet en strid om kommunale tillegg for lærerne. Da lønsspørsmålet endelig ble klart, var det landslærerne som stod igjen som vinnere lønnsmessig. Bylærerne hadde grunn til å være misfornøyd om de ikke fikk beholde de kommunale tillegg.²⁸ Verst skulle dette gå utover Oslolærerne. Disse skulle oppleve en lønnsreduksjon på minst 10 prosent. Lærerne i Bergen og Trondheim fulgte tett etter.²⁹ Det lønnsnederlaget Oslolærerne opplevde ble opplevd ekstra urimelig da de sammenlignet seg med andre yrker. Hovedsakelig var ikke lærerne da så opptatt av å sammenligne seg med andre i samme stilling, men derimot andre kommunale stillinger. Den vanlige Oslolærer tjente nå det samme som assistenter, kontorister og ekspeditører i den kommunale administrasjonen. Kjell Bondevik argumenterte i Stortinget på bakgrunn av en mulig avskaffelse av alle de kommunale tillegg: ”*Stortinget er prinsipielt av den mening at vaktmesterne ved Oslo-skolene bør ha større lønn enn lærerne*”.³⁰ Saken skapte grunn for konflikt mellom Oslolærerne og moderorganisasjonen. Det kan spekuleres i om grunnlaget for framtidige streiker og for en nedvurdering av yrkesanseelse nå var lagt.

Mistro til skolen – 1970-tallet

Skolen hadde svekket tillit mot slutten av 1960-årene. Dette skulle fortsette i tiåret som fulgte. Tilliten som forsvant gikk hånd i hånd med protester mot den utvidete skoleplikten på ni år. Saken ble ikke styrket da førstegangsopplæring ikke ble prioritert for de med akademiske studier. På begynnelsen av 1970-tallet var det en bevegelse kjent som ”anti-skole”-bevegelsen som kom til landet.³¹

---

²⁷ Holm: 317

²⁸ Hagemann: 282

²⁹ Hagemann: 282

³⁰ Hagemann: 282-284

³¹ Oftedal Telhaug, Alfred. *Norsk skoleutvikling etter 1945*. Oslo 1994: 163

Det var populært å stille seg kritisk til skolen på 1970-tallet. Boken ”Det skoleløse samfunnet” ble gitt ut i starten på 1970-tallet og argumenterte mot skolevesenet.³² Everett Reimer publiserte ”School is Dead” og gikk enda dypere inn på teorien om at skolesystemet ble preget av det kapitalistiske systemet.³³ Begge forfattere reiste tvil om undervisningen og oppdragelsen i skolen var skikket til å takle de problemene samfunnet stod over i moderne tid. Det store spørsmålet på 1970-tallet var om skolen burde avskaffes. En slik kritisk tankegang om skolen kom også til Norge 1971, hvor Nils Christie, publiserte ”Hvis skolen ikke fantes”.³⁴ En svekket tro på skolen var nå hverdagen for lærere og lærerstudenter på 1970-tallet. Skolehverdagen var også preget av demonstrasjoner og streiker på norske videregående skoler og høyskoler.³⁵

En misnøye med skolen og lang grunnutdanning kom av flere årsaker. Skolen hadde ikke fulgt med i utviklingen av den ”nye eleven”, som var et resultat av utdanningseksplosjonen. Det var endringer i kjølevannet av de nye samfunnsforholdene, og da spesielt bosettingsmønsteret og næringsstrukturen. Skolens utelukkende teoretiske kunnskapstradisjon viste mangler når de møtte ungdom, som tidligere hadde valgt arbeidslivet framfor skole.³⁶

Ny tillit?

Det var mulig å skimte en optimisme til skolen når 1980-tallet nærmet seg. En artikkel i det svenske tidsskriftet ”Forskning om utdanning” adresserte dette.³⁷ Forfatter Torsten Husen viste til krisen som startet på 1960-tallet og de undersøkelsene fra perioden som sa at skolen betød lite eller ingenting for eleven. Tittelen på artikkelen var ”Skolegangen har trots allt sina effekter”.³⁸ Husen gjorde rede for at ny forskning på starten av 1980-tallet viste en større tillit til skolen. Grunnlaget for dette var rapporten fra 1979, ”Fifteen Thousand hours: Secondary Schools and Their Effects on Children”. Her ble det klart at det var store forskjeller på skolene, og geografi og ulik sosial bakgrunn ikke hadde betydning. Det måtte være en spesiell ånd eller atmosfære i hver skole, som skilte dem fra hverandre ble det hevdet. Konklusjonen

---

³² Illich, Ivan. *Det skoleløse samfunn*. Oversatt Risvik. Oslo 1973

³³ Reimer, Everett. *School is dead*. Penguin (1971)

³⁴ Christie, Nils. *Hvis skolen ikke fantes*. 1971

³⁵ Telhaug 1994: 84-85

³⁶ Telhaug 1994: 164-165

³⁷ ”Skola och skolkris”. *Forskning om utdanning*, nr. 4, 1980, s. 2-3

³⁸ Husen, Torsten. ”Skolegangen har trots allt sina effekter”. *Forskning om utdanning*, nr. 4, 1980, s. 6-12

ble at skolen faktisk var relevant.

Statusfall?

Ved slutten av 1970-tallet kunne flere lærere, og da spesielt de mannlige, rapportere om at de ikke var fornøyde med yrket og dets status. En av årsakene til dette kunne komme av at den toårige lærerutdanningen hadde ført flere menn med høye ambisjoner inn i yrket. Mange mente at lærere før i tiden hadde større respekt i offentligheten og nærmiljøet. Ser man på skoleutbyggingen i starten av 1900-tallet viser det at læreren gikk fra å reise rundt i bygda til å få en selvstendig stilling. Lærerne hadde tidligere en kunnskap som ikke var allmenn og ble oppvurdert for dette. Mange ble også rekruttert til politikken når embetsstaten ikke lengre var dominerende. Mennesker med en viss status i samfunnet ønsket ikke at sine barn skulle bli lærere. Mange mente også at lærerne ble sett ned på som følge av de lange feriene og at man hadde en utsatt posisjon i forhold til resten av lokalsamfunnet og foreldrene.³⁹

Flere av de høyere utdannede lærerne, altså lektorene, skulle vise seg å være de som var mest misfornøyd, på tross av at de hadde mer utdanning enn sine kolleger i grunnskolen. Den kompetansen, som lærerskolen skulle gi lærerne, ble etter hvert også overgått av foreldre med enda høyere eller tilsvarende utdanning. En opplevelse av statusfall kom også til uttrykk gjennom media og lærerorganisasjonene. I kjølvannet av denne perioden ble det en generell oppfatning av et statusfall blant allmenheten.⁴⁰

Nyorganisering av Norsk Lærerlag

Norsk Lærerlag var nyorganisert i 1968 og hadde blitt en mer moderne organisasjon med flere medlemmer og større økonomisk slagkraft. Et skille i lærerhistorien kom med landsmøtet da en ny og yngre generasjon tok over styringen. Et resultat av alt dette var at forholdet mellom lærerlaget og myndighetene endret seg. Nå ble lærerlaget en viktig forhandlingspart og hadde en uvanlig bra posisjon som enkeltorganisasjon innen det statlige forhandlingssystemet. Dermed hadde lærerne større tyngde, samtidig som de krav og strategier som hørte med til

---

³⁹ Hagemann: 249

⁴⁰ Hagemann: 250

hovedsammenslutningen kunne gå utover lærerens anseelse i oppgjørene.⁴¹

Utdanningsforbundet – 2001

I 1998 arbeidet Lærerforbundet mot stiftelsen av en ny utdanningsorganisasjon. I løpet av de to neste årene ble det avholdt høringsrunder. I 2000 vedtok både Norsk Lærerlag og Lærerforbundet å videreføre samlingsprosessen mellom de to organisasjonene. På sommeren i 2001 ble dette vedtatt og Utdanningsforbundet ble offisielt stiftet 2. oktober samme år.⁴²

Med opprettelsen av en så stor organisasjon var lærerne opptatt av veien framover og hva dette ville bety for dem. Tankene på starten av 2000-tallet var at en så stor organisasjon måtte bli mer slagkraftig. Fordelen med samarbeidet med Unio ble også klart for flere. Det var heller ikke nødvendig å kjempe om medias oppmerksomhet, slik som Norsk Lærerlag og Lærerforbundet hadde gjort tidligere. Noen var bekymret for at det ble en mer diffus profil i en så stor organisasjon. Lærerne ønsket heller ikke å gå over til et kommunalt tariffområde, men dette ble noe de måtte akseptere i 2001. Flere lærere ønsket seg et økt fokus på tariffpolitikken, men måtte forholde seg til et forbund som ville fremme profesjonen i første rekke og tariff i andre rekke.⁴³

Demonstrasjon og streik – 1986

Oslo skulle oppleve den største demonstrasjonen avholdt i etterkrigstid 9. juni 1986. Det var minimum 20 000 lærere som protesterte for at lærerlønna måtte opp. På papiret var det en reaksjon på at den lovlige tariffstreiken hadde blitt stanset med tvungen lønnsnemd. Det var likevel klart at dette var en misnøye som hadde bygget seg opp over lang tid. Lærerne følte seg forbigått lønnsmessig i forhold til resten av samfunnet. Mange syntes at deres innsats heller ikke ble verdsatt. Demonstrasjonen, som få kunne forestilt seg et år i forveien, ga et kraftig signal og ble lagt merke til på landsbasis og i media. Både lovverk og myndigheter ble trosset, noe som lærerstanden ikke var kjent for. Det ble klart at lærerne ikke ville gi seg med

---

⁴¹ Hagemann: 299-300

⁴² <http://www.Utdanningsforbundet.no> (aksessert 03.06.2013)

⁴³ <http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Organisasjonen/siste-nytt/Ti-ar-siden-larerne-ble-samlet/?mode=print> (aksessert 03.06.2013)

det første.⁴⁴

Hvorfor 1980-tallet?

De konfliktene som kom litt over midtveis inn i 1980-tallet hadde røtter flere år tilbake. Allerede i 1964 ble det sterkt fokusert på de endringer som skolen opplevde. Hovedtema på skoledirektørmøtet våren 1964 var problemet med disiplin i skolene. Det ble slått fast at det var en stor påkjenning for skolens indre liv, trivsel og arbeidseffektivitet.⁴⁵

Gjennomføringen av den niårige enhetsskolen på slutten av 1960-tallet, som markerte et skille i lærernes historie, bød på utfordringer. Det var et nytt skolesystem som lærerne måtte forholde seg til. Det var en ny type elev som inntok skolen i takt med utvidelsen av skoleplikten. Lærerne opplevde i større grad en umotivert elevgruppe. Det var også en endring i forventninger til skolen og lærerrollen som hadde funnet sted. Dette ble ikke lettere med et 1970-tall med nye kulturinntrykk. Lærerne måtte forholde seg til en generasjon som hadde lettere for å gjøre opprør mot foreldre og autoriteter. Dette resulterte i at lærerrollen ikke var like autoritær som før.⁴⁶

Det var en utvikling i befolkningen, næringa og et kulturelt mønster i endring som gjorde at lærerne møtte en ulik sosial virkelighet enn før. Lærerne opplevde at det ble satt andre betingelser for det å være lærer. Samtidig var det en urbanisering i samfunnet og de før så stabile familieforholdene var på ustø grunn, noe som gjorde forholdene mer ustabil på skolen.⁴⁷

I tiårene før 1980-tallet skulle Norge oppleve en utdanningseksplasjon. Samfunnet utviklet seg også til å bli et ”informasjonssamfunn”. Alt dette hadde sin påvirkning på skolens kulturelle stilling og på lærerens posisjon i samfunnet. Det var samtidig ingen tvil om at lærerne hadde høyere utdanning enn før, men resten av samfunnet hadde også kommet etter. Flere hadde høyere utdanning og informasjon ble lettere å få tak i for allmenheten. Læreren var ingen enestående ressurs for kunnskap i lokalsamfunnet. Det ble mer vanlig at foreldrene

---

⁴⁴ Hagemann: 301

⁴⁵ Hagemann: 302

⁴⁶ Hagemann: 302

⁴⁷ Lundberg, Margareta (red). *Arbetsmiljø, hälsa och välbefinnande för lärare inom grundskolan i Norden*. 1981: 115

til elevene hadde like høy utdanning som læreren i klasserommet. Skolens rolle ble nedvurdert i forhold til kunnskapsformidlingen til elevene. Media vokste seg stadig sterkere og hadde en mer sentral posisjon i samfunnet, noe som ga elevene alternative kunnskapskilder.⁴⁸

Det ble mer vanlig for lærerne å jobbe på større skoler med høyt elevantall. I 1980 underviste rundt halvparten av Norges lærere på skoler med mer enn 300 elever.⁴⁹ Rollen til læreren endret seg samtidig nå fra å fokusere ene og alene på kunnskapsformidling, til å vektlegge omsorg og oppdragelse i skolehverdagen.⁵⁰ Så lenge kunnskapsformidling var en dominerende kjerne i lærerens arbeid, er det også god grunn til å tro at dette var en bærebjelke i det som ga læreryrket status. Når andre oppgaver enn kunnskapsformidlingen kom inn og fylte lærerrollen, og dette var oppgaver med mer diffus status, er det ikke usannsynlig at det også kan ha bidratt til at statusen til yrket ble svekket eller utvannet.

Kritikk av lærerne og skolen skulle også oppleves internasjonalt. Det ble gjort initiativ på det politiske plan. Dette gikk så høyt opp som Storbritannias statsminister James Callaghan, som holdt sin berømte tale i 1976 "Ruskin College speech". Callaghan tok et oppgjør med det han kalte den progressive pedagogikken og med lærerens vidtgående autonomi. Bekymret for landets framtidige økonomi ble det i talen lagt vekt på at skolene måtte heve nivået.

Arbeidslivet ville kreve dette av elevene. Dette var et stikk i siden til skolen og lærerne om at det de hadde holdt på med til nå ikke var bra nok om de skulle henge med i tiden.⁵¹

---

⁴⁸ Hagemann: 303

⁴⁹ Lundberg: 120

⁵⁰ Hagemann: 304

⁵¹ Telhaug 1994: 31

Kapittel 3: Kilder og metode

Kilder

Kildematerialet består utelukkende av skriftlige kilder. Det er brukt aviser og tall på lønnsstatistikk.

Avisartiklene er brukt for finne ut hva som ble skrevet om læreryrket i media. Slike artikler er med på å belyse hvordan læreryrket ble framstilt i offentligheten 1986-1988. En interessant kilde i media, er debatter og leserinnlegg fra leserne. På denne måten får man et innblikk i hva samfunnet tenkte og mente om læreryrket. Det gir også et innblikk i hva lærerne selv følte om sitt yrke. En slik kilde er nyttig da man vil kunne følge aktuelle hendelser og ytringer fra perioden.

Til kapittelet om lønnsstatistikk har det vært brukt to ulike kilder for å hente inn data. I hovedsak er det referert til en rapport fra Institutt for samfunnsforskning ved navn ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte grupper i norsk arbeidsliv”. Geir Høgsnes har vært prosjektansvarlig for publikasjonen, som omfatter lønn på 1980- og 90-tallet. Tall fra lønnsstatistikk er også hentet fra Statistisk sentralbyrå. Der er publikasjonene kategorisert under 1977-1996 og er en del av Digitaliseringsprosjektet til SSB. Fordelen med bruk av slikt kildemateriale er at det er håndfaste data. Statistikken kan også brukes til å sette andre deler av kildematerialet i perspektiv. I min egen oppgave hvor lærerne mobiliserte i en stor lønnskamp, vil lønnsstatistikken vise om lærerne faktisk tjente så dårlig som de påsto i årene før, under eller etter. Likevel er det viktig å sette tallene fra lønnsstatistikken i perspektiv og det er nødvendig med en del generell kunnskap om perioden man undersøker.

Metode

Avisene er min hovedkilde til denne oppgaven. Det er hovedsakelig aviser som VG og Aftenposten som er tatt i bruk. Norsk Telegrambyrå er den kilden som er brukt mest foruten de største avisene. Dagens Næringsliv og Nordlys er andre aviser som er tilstede, men i mindre omfang. Det er en fordel og ikke bare å holde seg til en bestemt avis fordi det da blir

mer bredde og mangfold i nyhetssaker og debatter knyttet opp i mot min problemstilling. Det har også hjulpet til å gi nok belegg til å kunne fortelle om holdninger i bestemte saker.

Det å bruke aviser som kilde for å finne relevant stoff er en stor oppgave. Den perioden jeg har valgt å forske på er ny nok til at de fleste aviser har digitalisert sine daglige publikasjoner. Dermed har jeg brukt en database som heter Atekst for å finne kilder. Denne databasen, eller hjemmesiden, har gjort det mulig å plote inn aktuelle nøkkelord for å finne nyhetssaker relatert til det jeg vil finne ut av. Atekst har tilrettelagt det slik at man kan velge ut hvilke aviser man vil søke gjennom, enten noen få eller alle tilgjengelige aviser i Norge. Om mulig, er dette et fint alternativ til å bruke mikrofilm, hvor mer tid går med på å bla igjennom hele utgaven av aviser. Fordelen med Atekst er at man blir presentert, i de fleste tilfeller, med relevante kilder etter et raskt søk. Ulempen, sammenlignet med mikrofilmmetoden er at man lettere kan gå glipp av nyhetsartikler som Atekst på en eller annen måte ikke fikk plukket opp. Atekst har uansett vist seg å være verdifull på den måten at det lar forskeren nærmest jobbe fra hvor man vil og hente fram kildene til en hver tid forutsatt at man har en datamaskin og internett tilgjengelig.

På bakgrunnen av dette vil jeg påstå at de nyhetsartiklene som framkommer i kildeanvisningen i min oppgave er mer tilfeldig enn bestemt på forhånd. Disse nyhetsartiklene som er brukt har blitt valgt på bakgrunn av relevans på tvers av de ulike avisene.

Det å bruke aviser som metode i historisk forskning er et utbredt og viktig felt. Historikeren Hallvard Tjelmeland har skrevet om viktigheten rundt denne typen kilder og hvordan man kan bruke aviser som historisk kilde. ”*Avisene har tatt tidas puls, de representerer det samtidige samfunnet, i avisene finn ein førstehands- eller i alle høve andrehands observasjoner over eit breitt felt - og på felt som det ikkje elles er lett å finna kjelder*”.⁵² Dette beskriver også min erfaring med møtet med avisene som kilde. Medias, samfunnet og lærernes eget syn på de aktuelle temaene har kommet tydelig fram gjennom nyhetsartikler, kronikker, kåseri og debattinnlegg i avisene. En kan argumentere for at det ville vært bedre for mitt prosjekt å gjøre førstehånds intervjuer med aktørene selv, i dette tilfellet lærerne. Aviser er på sin side en bedre kilde om man er interessert i hva flere enn bare læreren mente. Jeg har vært interessert i holdninger både blant lærerne og i samfunnet ellers. Som Tjelmeland sier, så tar avisene

---

⁵² Tjelmeland, Hallvard. Pressehistoriske skrifter nr. 3. Aviser som historisk kilde. 2004: 114

pulsen på tiden. Det vil være vanskeligere å spørre folk om hva de mente og følte om et spesifikt tema for 25-30 år siden, og da få like korrekt belegg.

Det er hovedsakelig to måter å se på aviser som kilder på. Den første er beretning. Aviser som beretning handler da om å lese dem som informasjonsbase om hva som skjedde, og hva folk mente, om saker og forhold til tida. Tjelmeland mener at historikere har benyttet seg av denne måten å bruke aviser på helt siden slutten av 1800-tallet, da avisene for alvor vokste fram og kunne si noe om samtida.⁵³

Levninger er den andre av to de to store måtene å forholde seg til aviser som kilder.

Tjelmeland beskriver måten levninger kan brukes på slik: *”Det kan vera alt frå å sjå kva avisa sjølv står for haldningsmessig og politisk, til å sjå avisa som spegel for meir allmenne haldningar i samfunnet”*.⁵⁴ For min egen del har avisene vært nyttige for å speile avisenes egne holdninger, men også i større grad har det kommet fram holdninger som sirkulerte i samfunnet om lærersituasjonen. Gjennom lederartikler, kåseri og debattinnlegg har tydelige holdninger kommet på trykk. I de fleste tilfeller hvor avisene har rapportert om nyheter relatert til lærerne har enten lærerne eller deres motstandere blitt sitert. Aviser kan også vise politiske holdninger. Akkurat dette kommenterer Tjelmeland: *”Anten som kjelde til avisene sin eigen opinion, altså avisene, som aktør i den politiske kampen. Eller meir indirekte, korleis avisene speglar opinionen i samfunnet - både i form av eigne meningsytringar på kommentarplass eller gjennom studiet av lesarinnlegg og artikler skrive av folk utanfor redaksjonen”*.⁵⁵

For min egen del har det vært nyttig å bruke disse metodene. Når det gjelder beretning har uttalelser til pressen gjort gjennom et intervju med en bestemt avis vært eneste kilde til en slik påstand eller holdning. Denne informasjonen kunne vært vanskelig eller umulig å finne ut av ved bruk av andre metoder. Et annet eksempel er utviklingen av lønnsoppgjøret for lærerne og de ulike lønnsforslagene har definitivt vært enklere å finne i avisene sammenlignet med å lete i statlige arkiver.

---

⁵³ Tjelmeland: 115

⁵⁴ Tjelmeland: 121

⁵⁵ Tjelmeland: 121

Det er også viktig å være kritisk til avisene som kilde. Dette er også noe Tjelmeland påpeker i sin artikkel. ”*Ei openlys kjeldekritisk innvending gjeld den informasjonen ein får om politiske forhold i ei presse som siden slutten av 1800-talet og langt inn på 1980-talet direkte eller meir indirekte var knytt til politiske parti*”.⁵⁶ Dette har vært noe jeg selv har fokusert på og vært påpasselig med i min forskning og bruk av aviser. Dette bekreftes i boka om Norsk Pressehistorie, hvor det står om oppløsninga av partipressen som startet på 1970-tallet.⁵⁷ I min periode, som er rundt midten av 1980-tallet var det mindre styrt av politiske meninger til bestemte partier.

På tross av en prosess hvor avisene distanserte seg fra de politiske partiene, som betydde at avisene sluttet å være direkte politiske organ for de ulike partiene, var det likevel politisk innflytelse. Undersøkelser som ble gjort viste at avisenes tidligere politiske tilknytting likevel fortsatte å påvirke nyhetsbildet.⁵⁸ I min oppgave, med fokus på holdninger til og i læreryrket, kunne det vært interessant å se på dette i en periode hvor avisene var politiske organ. Fordelen med en periode med svakere bånd til partiene er at man får en mindre partistyrt vinkling i nyhetene. Uansett ville begge perioder kunne gi svar på hvordan holdninger til bestemte saker kom fram i media på ulike måter. Det viktigste er at man har kunnskap om fra hvilken periode man bruker aviser som kilder.⁵⁹

Når det gjelder mine hovedkilder i avisene er det ulikheter. På midten av 1980-tallet var VG å regne som en tabloid avis, men uavhengig partipolitisk. Aftenposten var enda ikke blitt en tabloidavis på linje med VG. Aftenposten var tradisjonelt en avis for de borgerlige og høyresiden.

Et eksempel på forskning gjort på aviser som levninger er en doktoravhandling av Teemu Ryymin om hvordan kvenene i Norge blir framstilt i den finske offentligheten 1800-1940. Her har avisen blitt sett på som offentligheten og Ryymins holdninger til kvenene er basert på dette.⁶⁰ Dette minner om min metode for å finne ut om folks holdninger, men også medias holdninger til læreryrket i perioden 1986-1988 ved aktivt å bruke avisene til dette.

---

⁵⁶ Tjelmeland: 117

⁵⁷ Ottesen, Rune. Norsk Pressehistorie. Valdres 2012: 202

⁵⁸ Ottesen: 207

⁵⁹ Tjelmeland: 120

⁶⁰ Tjelmeland: 122

Kapittel 4: Lærerhets

Innledningsvis i denne oppgaven ble det presentert en artikkel fra Aftenposten som omhandlet lærerhets. Det var snakk om en opplevelse av mobbing av lærerne, og da spesielt midt i lønnskampen. En uthenging av lærerne og lærerstudentene var synlig i avisene.⁶¹ Slik beskrev inspektør i Lærerutdanningsrådets sekretariat medias rolle under lærerens lønnskamp. Det var en situasjon hvor man var bekymret for om noen kom til å velge læreryrket. Det var liten tvil om at lærerne mente det hadde forekommet hets av lærerstanden. Det var enda mindre tvil om at lærerne selv oppfattet lønnskampen som en ekstra turbulent periode for hets av deres yrke. *”VÅRE lærere har all rett til å markere sine lønnskrav, og de skal slippe å bli utsatt for hets når de fremmer sine krav”*.⁶²

Lønnskampen, som både lærere og lektorer opplevde å være en del av mellom 1986-1988, satte sitt preg i media. Flere viktige saker ble heftig diskutert i debattinnlegg og artikler, blant annet lønn, prestisje og arbeidsforhold. En nærmere kikk på debatten, og da spesielt i hvilken grad det var hets og hvordan den utartet seg, vil vise hva som ble ment om lærerne i denne perioden. For å gi en kontekst vil det først og fremst være viktig å se på hva samfunnet og læreren selv forventet av lærerrollen.

Folks forventninger til læreren

Den typiske lektoren på midten av 1980-tallet ble sett på som en komisk figur av samfunnet. Dette på tross av sin lange utdanning. Denne beskrivelsen, av lektor Dag Fjelstad, var på trykk i Aftenposten i starten av 1986. Det kom fram at lektoren var en skolemann som ble oppfattet som en humørsyk og oppfarende kontrollør, hvis primære oppgave var å forvalte forbud og påbud, sjekke fravær og moralisere over elevene.⁶³ Denne artikkelen om folks oppfatning av lektoren var verdt å merke seg ettersom forfatteren av artikkelen var utdannet lektor selv. I første omgang viser det, hvis man tar utgangspunkt i at artikkelen snakket for flere lektorer, at det var en stor interesse for hvordan yrket ble oppfattet. Skal man tro lektor Fjelstad kunne det nemlig late til at lektorrollen hadde endret seg med tiden. Før var lektorens

---

⁶¹ Aftenposten 08.01.1988 Side 16

⁶² Aftenposten 07.05.1987 Side 4

⁶³ Aftenposten 04.02.1986 Side 13

hovedansvar å undervise. Nå var det mange roller å sjonglere. Denne endringen gjennom tid av lærerens rolle har Gro Hagemann valgt å fokusere på i sitt arbeid om yrket. Her ble det klart at omsorgen og de sosiale sidene ved lærergjerningen ofte ble vurdert som mer bestemmende for forholdet til elevene enn den rene kunnskapsformidlingen. Læreren eller lektoren hadde gått fra en rolle som ren kunnskapsformidler til å fokusere mer på det menneskelige aspektet ved yrket.⁶⁴

Lærerens forventninger til seg selv

Folks oppfatning av lektoren som mindre faglig engasjert med årene ble delvis bekreftet i avisene. En engasjert representant fra lærerstanden skrev en frustrert artikkel i Aftenposten om dette tema. *”Og de blir heller ikke toppkvalifiserte pedagoger og teamledere, bl.a. fordi deres rent undervisningstekniske utdannelse består av et 5 måneders kurs ved et pedagogisk seminar som i seg selv er forbundet med uhyre lav prestisje, ja som gjennom historien faktisk har hatt mye av latterlighetens skjær over seg”*.⁶⁵ Lærerstanden var tilsynelatende fullt klar over at de ble oppfattet som et yrke hvor det faglige fokus hadde dalt. De var misfornøyd med resultatet av utviklingen, som i bunn og grunn jobbet mot dem i kampen for bedre lønn. Det vitnet om en desperat yrkesgruppe som ikke så noen annen råd enn å publisere artikler i avisene i håp om at andre skulle forstå situasjonen. Et eksempel var fra Aftenpostens aftenutgave hvor lærerne kunne *”snakke ned”* sitt eget yrke. Skolehverdagen ble beskrevet som *”slitsom, men givende”*.⁶⁶ Lærerne skulle ikke lenger bare undervise, men var under stort press for å ta vare på elevene. Lærerne syntes deres rolle var blitt mer krevende, men at lønna ikke var tilsvarende forbedret.

Lektor Dag Fjelstad gikk ut og hevdet, også i Aftenposten, at lærere og lektorer måtte bli flinkere til å se etter forbilder utenfor sin egen krets. *”Jeg tror f.eks. at ledere i næringslivet (”overingeniører i krevende arbeide”, for å bruke Øisangs formulering), kan være gode rollemodeller”*.⁶⁷ Man valgte å sammenligne seg med ledere i næringslivet, nærmere bestemt overingeniører. Inntrykket var at lærerstanden, og spesielt lektorer, hadde mistet troen på egen profesjon. Denne påstand baseres på noen få utvalgte avisartikler og kan vanskelig sies å

---

⁶⁴ Hagemann: 243-246

⁶⁵ Aftenposten 04.02.1986 Side 13

⁶⁶ Aftenposten 08.01.1988 Side 12

⁶⁷ Aftenposten 04.02.1986 Side 13

representere alle lektorer i perioden. Likevel ga det en pekepinn på en holdning som fantes. En overingeniør lå tilsynelatende ”milevis” over i yrkesprestisje. Dette kunne sees på som en bekræftelse på at lærerne selv mente deres status og prestisje hang etter. Selv om dette i seg selv var et svakt argument for at alle i lærerstanden følte det på samme måte, var det konstatert at lærerne selv så det slik. Spesielt de lærere med lengst utdanning.⁶⁸

Andre gikk ut og bekreftet mistankene om at lektoren var en skikkelse som hadde stagnert. *”Lektorene er statstjenestemenn. De kan ikke sies opp, såfremt deres post ikke blir lagt ned. De kan med andre ord sitte trygt, uten at noen setter spørsmålstejn ved deres kapasitet”.*⁶⁹ Tilstede var det likevel et ønske fra lærerstanden om forbedring, å kunne hevde seg og å tjene mer. Det ble foreslått at lektorer burde se til ledere i næringslivet, eksempelvis overingeniører, for å lære hvordan man kunne inspirere og veilede. Det ble påpekt at det var pussig at en yrkesgruppe som så på seg selv som eksperter på læring, var så i mot å tilegne seg ny kunnskap om didaktikk.⁷⁰ Slike uttalelser rangerte yrkene opp mot hverandre. I dette tilfellet bidro lektorene selv, ved å gå ut i media, til å forsterke tanken om at sivil ingeniører og andre i det private næringsliv stod over dem på rangstiden. Mellom linjene ble det klart at lektorene måtte fortjene et lønnspålegg da de selv stod på stedet hvil.

Tanken i tiden var at læreryrket måtte gjennom endringer før det kunne høste etterlenget lønnspålegg og prestisje av samfunnet. En slik tankegang ble bekreftet i Aftenposten, også dette skrevet av en lektor: *”En dårlig lærer kan forbli en dårlig lærer til han går av. Dette er en av grunnene til at lektorer i folks øyne er gamle menn i lagerfrakk som lirer av seg den samme lekse de har holdt på med de siste femti år. Prestisje?”*⁷¹ Det var vanskelig for mange som arbeidet i skolen og se for seg en økt prestisje og lønn uten at det ble gjort grep. Dette egensynet la grunnlaget for å kunne bedre forstå hvordan lærerne ble framstilt av samfunnet i media og av media.

---

⁶⁸ Aftenposten 11.02.1986 Side 2

⁶⁹ Aftenposten 14.02.1986 Side 21

⁷⁰ Aftenposten 04.02.1986 Side 13

⁷¹ Aftenposten 14.02.1986 Side 21

Et behov for å forsvare seg mot hets

Noen av lærerne forsvarte sitt eget yrke ved å sette fokus på sin egen utdanning og samfunnstjeneste. Tanken blant lærerne var at de hadde ofret noe ved å gå den lange veien med omfattende utdanning. Et eksempel på dette ble klart i en forsvarstale mot politiker Tora Houg, som hadde vært kritisk til lærerne i media. *”Vi lever i en tid da børsspekulanter og andre på pengemarkedet er i ferd med å rive fundamentet under all økonomisk styring i dette landet. Likevel velger Tora Houg å angripe en gruppe lønnstakere som bare krevet å få kompensasjon for det inntektstap de har hatt ved & skaffe seg de beste kvalifikasjoner for å gjøre tjeneste i samfunnet”*.⁷² Det at man kunne vise til en lang universitetsutdanning ble en grunnstein for lærerne, men også en forsvarsmekanisme. Kompensasjon var nøkkelordet. Lektorene og lærerne følte ikke at de ba om noe ekstra eller urimelig, men bare å få betalt for den jobben de gjorde. De følte seg som en utsatt og hetset yrkesgruppe. Lektorens tjeneste for samfunnet understreket på sin side et ønske om å formidle den undervurderingen av yrket som hadde pågått i lang tid. En offerrolle i lys av hetsen kom tydelig fram. En hets som var reell på tross av at de selv følte at de hadde gjort mer en nok for å tjene samfunnet på beste mulige måte.⁷³ Det lå prestisje for lærerne i å ha en lang utdanning som kom samfunnet til gode.

Det faktum at lærerstanden følte det nødvendig å forsvare seg mot det de selv syns var lærerhets fra myndighetene og politikerne ga en pekepinn på at det var et reelt problem. Samtidig var ikke dette i seg selv bevis på noe annet enn at det lærerne selv følte seg hetset og oppfattet den som det. Likevel var det flere interessante eksempler i media hvor lærerne gikk ut og forsvarte seg mot det de kalte ”lærerhets” og ”lektormobbing” fra politikerne. SV-politiker Tora Haug, som ikke likte at lektorene krevde mer penger, fikk passet påskrevet i VG av en fortvilet lærer: *”Det slutter aldri å forundre meg at venstresiden i Norge er så opptatt av å angripe de sliterne som har valgt & ta den lengste universitetsutdanningen vi har i dette landet”*.⁷⁴ Lærerne, og spesielt lektorene i denne saken, følte seg urettferdig angrepet av politikerne. Det var liten toleranse for at andre sådde tvil om deres krav for en bedre arbeidshverdag. Det kom påstander fra lærerne om at slike uttalelser og hets ikke var uvanlig fra venstresiden. Årsaken til en slik påstand fra lærerne kunne komme av Arbeiderpartiets

---

⁷² VG 25.11.1987 Side 40

⁷³ VG 25.11.1987 Side 40

⁷⁴ VG 25.11.1987 Side: 40

kritikk i samme sak. Det kunne også tyde på en historie med gnisninger mellom venstresiden og lærerne i årene før lønnskampene, men dette sier ikke kildene noe konkret om utover dette.

*”Hun er lei av at myndighetene ikke behandler henne på linje med andre arbeidstagere i lønsspørsmål”.*⁷⁵ Det var liten tvil om at lærerne selv følte de ble nedprioritert og ikke tatt på alvor. De skulle vise seg at flere oppfattet det på samme måte og da spesielt den yngre generasjonen. Lærerne var ikke alene om å forsvare yrket. Den samfunnsgruppa som støttet lærerne mest åpenlyst i media var elevene. Det var ikke noe opplagt sted å hente støtte fra da de selv ble rammet av streik. På tross av å miste undervisning under streikene valgte elevene blant annet å solidaritetsstreike med sine lærere i ordkrigen mot myndighetene. *”Statens oppførsel mot lærerne hittil har vært forkastelig”.*⁷⁶ Interessant nok kom støtten fra samme elevgruppe, som flere i media valgte å framstille som ofrene i lærernes lønnskamp.⁷⁷

Politikere og myndigheter

På tross av at lærerne så på seg selv som en stor ressurs for samfunnet følte de seg sviktet av myndighetene. Tendensen var at det skulle tilsynelatende lite til før politikerne gikk ut og refset lærerne i avisene. Følgende eksempler er hentet fra ulike aviser og viser lærernes konflikt og manglende tillit til myndighetene. Selv om lærerne til stadighet påpekte i avisene den pågående lærerhetsen var det viktig å skille mellom hets mot yrket og hets mot lærerne som en streikende part..

Thorbjørn Jagland, politiker i Arbeiderpartiet, gikk ut og beskyldte lærerne for å mangle samfunnssolidaritet.⁷⁸ Stoltheten til lærerne, deres tjeneste for samfunnet, ble angrepet direkte. Denne kritikken bør sees i lys av lønnskampen. Få kunne betvile at dette var en hets mot lærerne. Likevel var ikke dette myntet på lærerne som en yrkesgruppe, men på de som valgte å streike på den måten de gjorde det på. Lærerne følte uansett at dette var usaklig kritikk fra politikerne og beskrev utspillet som ”forsurende”.⁷⁹ Fra annet hold manet en lærer politikerne til heller å prøve å få litt optimisme inn i lærerstanden. Politikerne ble oppfordret

---

⁷⁵ Aftenposten 21.01.1988 Side 6

⁷⁶ Aftenposten 14.01.1988 Side 80

⁷⁷ VG 02.07.1986 Side 36

⁷⁸ VG 24.11.1987 Side 40

⁷⁹ VG 24.11.1987 Side 40

fra lærerne til å vise med handling hva de kunne gjøre for skolen og lærerne. Det ble pratet om behovet for ny inspirasjon og mot. ”Dere viser ikke det ved å skjelle ut lærerne”.⁸⁰ I lengden ville ikke lærerne stå nederst i døren med lua i hånden lengre.⁸¹

Det var liten tvil om at lærernes forhold til politikerne hadde blitt preget av lønnskampen. ”Frøken er lei av at politikerne nedvurderer innsatsen hennes. Lei av å bli oppfattet som om hun ikke har et fullverdig arbeidsår”.⁸² Slik lød det i en artikkel i Aftenposten med fokus på lærerne i streik. Politikerne rakk tilsynelatende ned på lærernes arbeidsinnsats ved ikke å innfri deres krav. Lærerne opplevde seg som hetset uten grunn.⁸³ Tendensen var at noen politikere ikke så på lærerne som ”fullverdige” arbeidstakere som ikke hadde ”fullverdig” arbeidsår. Det så ut til at lærerne mente at de som yrkesgruppe ble spesielt nedprioritert av myndighetene, sammenlignet med andre yrker i samme situasjon. Lærerne var altså ikke verdt å prioritere var budskapet. Selv gikk lærerne en rekke ganger ut i media hvor de bekreftet dette synet. ”Den holdning myndighetene har vist til nå, vil jeg karakterisere som en nedvurdering av læreryrket”.⁸⁴ Det følte urettferdig for lærerstanden å oppleve at myndighetene ikke bevilget nok midler til deres yrke og arbeidsplass. Likevel kunne ikke dette betegnes som en direkte hets av lærernes arbeid, på tross av hvilke signaler det muligens sendte ut om verdien av lærernes arbeid.

Nettopp lærernes krav i lønnsoppgjøret ble av finansminister Berge karakterisert som urealistiske og meningsløse.⁸⁵ Dette var heller ingen direkte hets av lærerne som yrke. Utspillet hadde likevel hisset opp lærerne og en rektor kommenterte: ”Kjære Jagland og Berge! Dere må gi lærerne nytt mot og ny inspirasjon ved å vise i handling hvilken betydning dere mener skolen har for landets fremtid. Dere viser ikke det ved å skjelle ut lærerne. De vil neppe lenger finne seg i å stå nederst ved døren med luen i hånden”.⁸⁶ Bruken av ord for å karakterisere lærernes lønnsoppgjør som urealistisk og meningsløst vitnet ikke om et stort ønske for å ruste opp læreryrket. Det var liten tvil om at det hadde fått lærernes oppmerksomhet. Dette var en bekreftelse på at politikerne ikke holdt igjen med slå tilbake på

---

⁸⁰ Aftenposten 24.11.1987 Side 2

⁸¹ Aftenposten 24.11.1987 Side 2

⁸² Aftenposten 21.01.1988 Side 6

⁸³ Aftenposten 21.01.1988 Side 6

⁸⁴ Aftenposten 18.03.1986 Side 4

⁸⁵ Aftenposten 24.11.1987 Side 2

⁸⁶ Aftenposten 24.11.1987 Side 2

lærernes krav i media. Det var klart at finansminister Berge måtte være nøktern i lovnader om økonomisk løft, men valget av ordbruk i avisen var uheldig følte lærerne.

Det var eksempler på det som kan betegnes som grovere lærerhets også en del av mediebilde. ”Lærerne er bare på kurs”⁸⁷ Dette sitatet fra Fremskrittspartiet-politiker Harald Espelund på et kommunestyremøte resulterte i en politianmeldelse. Anmeldelsen i seg selv understreket at lærerne mente alvor mot hetsen i media og på det politiske plan. Det å bli beskyldt for bare å være på kurs midt i en lønnskamp var krenkende både for lærerne og yrket i seg selv. Lærerne mente det vitnet om lite kunnskap om yrket.⁸⁸ Reaksjonene kom ikke som noen overraskelse da dette var grove beskyldninger mot hvilket som helst yrke. Politianmeldelsen ga en pekepinn på hvor langt hetsen hadde kommet i lærerstandens øyne. Lærerne hadde fått nok. Konfrontert med sin uttalelse fortsatte politiker Espelund sin kritikk uten å vise tegn til anger: ”Jeg har 12 års bakgrunn fra skolestyret, og fire barn som går på skole. Min erfaring er at 1015(sic) prosent av de som underviser i grunnskolen er så ukvalifisert at de aldri burde satt sine ben i et klasserom. Enkelte lærere utnytter systemet, og sprenger skolens rammer”. En trykkfeil i avisa hadde mest trolig gjort om på 10-15 % til 1015 %, uten at det hadde stor betydning for budskapet.

Det var tydelig at Espelund forsøkte først og fremst å legitimere seg selv ved å påpeke sin lange erfaring i skolestyret. Et styre som naturlig nok satt ”over” lærerne. På denne måten kunne han enkelt trykke den vanlige lærer ned med sitt utspill i avisen. Samtidig var det en tydelig holdning som ga uttrykk for at han følte sin rolle som forelder automatisk ga en erfaring og ansenitet, som ga han ”rett” til å slå ned på yrket. Det var verdt å merke seg hvordan ”erfaringen” fra å sende sitt barn på skolen ga den nødvendige innsikt i hele arbeidsdagen til læreren. Lærerne ved Ullensaker skole, som i saken ble beskrevet som hårsåre, forlangte en beklagelse for utspillet. Et krav om unnskyldning som ga tydelig signal på at lærerne oppfattet det som lærerhets. Norsk lærerlag og Norsk Undervisningsforbund var innstilt på å følge saken videre. Lærerne var klare på at slike kommentarer om deres yrke ikke skulle gå ubemerket hen i framtiden.⁸⁹ Media rapporterte dog ikke mer fra den aktuelle hendelsen, og saken døde ut.

---

⁸⁷ Aftenposten 18.11.1987 Side 40

⁸⁸ Aftenposten 15.07.1986 Side 7

⁸⁹ Aftenposten 18.11.1987 Side 40

I "krig" med Kirke- og undervisningsdepartementet

Politikere som stod lærerne politisk og sosialt nær lot seg også rive med i debatten med sterke meninger om læreryrket under lønnskampen. Den daværende Kirke- og undervisningsminister Kirsti Kalle Grøndahl møtte en gruppe elever på Tinius Olsens skole på Kongsberg. Møtet fant sted i forbindelse med at det var en diskusjon om elevens sjanse til å få en fullverdig eksamen til våren i 1988. Muligheten for at eksamen ble avlyst var reell da lektorene kunne finne på å nekte overtid. Grøndahl var påpasselig med å understreke at en slik aksjon var ulovlig. Det som var mest påfallende var en uttalelse om mangel på undervisning: ”Gjør alt dere kan for å få de kunnskaper lærerne vil hindre dere i å få”.⁹⁰ En slik kommentar var naturligvis uheldig for den streikende lærer. Spesielt ugunstig var det for omdømmet til lektorene som var opptatt av å skaffe seg bedre arbeidsforhold når det ble framstilt at de opptrådte urimelig under streiken. Dette kunne minne mye om en bestemt påstand i VG. En leser forfattet et innlegg om at lærerne hadde lett for å sabotere for elevene.⁹¹ I Grøndahls tilfelle ble likevel nedrakkingen av lærerne presentert direkte til elevene. Nå måtte lærerne forholde seg til at en av deres øverste ledere påpekte at de hindret elevene bevisst i å tilegne seg kunnskap.

Dette var enda et eksempel på at lønnskampen ga grobunn for mer kritikk mot lærerne. Kritikk mot lærerne som yrkesutøver var det likevel ikke. Grøndahl traff et sårt punkt hos lektorene, som skulle komme fram i reaksjonene senere. Det var tross alt lærernes oppgave å sørge for at elevene fikk vitnemål. Grøndahls uttalelser kunne som nevnt ikke beskrives som hets mot læreryrket. Det var et tilfelle av en politiker som hetset et yrke i streik, og ikke selve yrket i seg selv.

Grøndahls utspill hadde rystet lærerne. Beviset kom ikke lenge etter. NTB kunne melde dagen etter at Norsk Faglærerlag skulle ta stilling til om de ville gå til rettsak mot Kirke- og undervisningsdepartementet (KUD). Bakgrunnen var Grøndahls melding til elevene dagen i forveien. Norsk Lærerlag reagerte: ”Vi ser på denne uttalelsen som hittil siste ledd i en desinformasjonskampanje fra KUD”.⁹² Det at Norsk Faglærerlag gikk så langt som å vurdere rettsak viste bare hvor bevisste lærerne var på at svertingen av dem i lønnskampen måtte ta en

---

⁹⁰ Aftenposten 03.03.1988 Side 4

⁹¹ VG 02.07.1986 Side 36

⁹² NTB 04.03.1988 – Norsk Faglærerlag til rettsak mot KUD?

slutt. Det var også en mangel på tillit til deres eget departement. Tankegangen var at slike uttalelser var en del av en kampanje, som hadde pågått over lengre tid, for å mislede folk om hva lærernes kamp dreide seg om. Medlemmene i Norsk Faglærerlag fikk inntrykk av at statsråden ikke hadde fått med seg hva den pågående konflikten gikk ut på. Resultatet var en organisasjon med stor mistillit til sitt eget departement og en uheldig sak i media både for lærerne og for Grøndahl.

Lærerne ble som nevnt beskyldt for å neglisjere elevenes behov i kampen for mer lønn. Beskyldninger om ikke å kvie seg for å sabotere undervisningen var en del av hverdagen for lærerne i lønnskampen. *”Lærere som kjemper for lønn og en ”bedre skole” kvier seg ikke for å sabotere undervisningen og ødelegge trivselen for elevene”*.⁹³ Lærerne ble framstilt som en yrkesgruppe med tvilsomme motiver. Det ble sådd tvil om hvorvidt lærerne kun kjempet for seg selv og ingen andre. Betegnelsen ”bedre skole” i hermetegn antydte at lærerne ikke brydde seg om skolen som institusjon. Samtidig ble lærerstanden framstilt som kyniske overfor eleven. Bildet av læreren i media var i flere tilfeller et bilde en person som ga totalt blaffen i sine elever. Det er viktig å påpeke at denne type hets, i likhet med KUD-saken, gjaldt hovedsakelig for perioden under lønnskampen.

Lærerne er late, dårlige arbeidstakere og svikter elevene

Lederen av Norsk Lærerlag, Per Wøien, stilte opp i VG for å svare på lesernes spørsmål om lærernes streik i lønnskampen. Her skulle meninger om både lærere i streik og selve læreryrket komme fram. Wøien skulle oppleve å måtte forsvare seg mot hets av de lærerne han representerte. *”Lærerne har jo 12 ukers ferie og mange planleggingsdager. Hvis jeg ringer skolen etter kl. 14.00 treffes bare vaskehjelpen. Lærerne burde slåss for å få mer å gjøre i stedet for å få mer lønn”*.⁹⁴ Slike uttalelser representerte det inntrykket mange lesere hadde av læreryrket skal man dømme etter antallet innlegg i avisene. Tolker man responsen var læreren en figur som stakk hjem etter lunsj og tok fri til neste dag. En slik uttalelse ble ikke begrunnet med noe annet enn at sånn var det bare. Det var flere som skulle uttrykke en manglende eller synkende sympati for læreren og deres arbeidstid. *”Det er forberedelse og*

---

⁹³ VG 02.07.1986 Side 36

⁹⁴ VG 08.01.1988 Side 30

tilleggsoppgaver som likevel gir lærerne et noenlunde anstendig arbeidsår".⁹⁵ Innlegget mer enn antydte at lærerne ikke kunne måle seg med andre. Tankegangen var at lærerne ikke jobbet like hardt. Det var få eller ingen av kritikerne mot lærernes arbeidstid som tok høyde for lærernes avspasering for ubekvem arbeidstid.

Det kunne virke som det var en bestemt holdning rettet mot læreryrket som kom til syne under lønnsdebatten. Manglende belegg bak påstandene vitnet om dette. Det var også en mangel på innsikt som førte til en slik type lærerhets. Det ble sagt at folk som kritiserte læreryrket manglet en forståelse og innsikt i skolens dynamiske indre liv. Lærerne selv var ivrige på å få fram dette poenget.⁹⁶ Man var lei av folks vurdering og kritikk av deres yrke uten å sitte på fakta: *"Det som forundrer meg, er den utrolige mangel på oppfinnsomhet som blir utvist når folk diskuterer dette problemet. Dette skyldes nok i stor grad at folk ikke kjenner lærernes arbeidsforhold"*.⁹⁷ Skal man gå ut i fra denne påstand vil det være riktig å si at lærernes prestisje ble skadelidende av en manglende innsikt om deres arbeidstider. Dette ble bekreftet av samfunnsundersøkelser på 1980-tallet. En FAFO-rapport viste at lærerne hadde et større årsverk enn mange andre sammenlignbare yrkesgrupper.⁹⁸ Det så ikke ut til at slik informasjon nådde ut til kritikerne og skapte en bestemt forestilling om læreren i folkesjela hos deler av samfunnet.

Dagens Næringsliv, nærmere bestemt redaktør Kåre Valebrokk, gikk hardt ut mot læreryrket sommeren 1988. Redaktøren reagerte på en uttalelse fra en lærer angående lærere som ikke kunne kommaregelen. *"Radio-diskusjonen gikk om lærernes lønninger og lærernes kvalitet, eller snarere mangel på kvalitet. Uten det minste tegn til skam, innrømmet lærerstandens representant at det nok er riktig at mange lærere ikke kan kommareglene. Men, la hun til; det er politikernes feil"*.⁹⁹ Det at lærernes representant ga politikerne skylden var noe som skapte reaksjoner. Redaktøren av Dagens Næringsliv var blant annet dypt uenig. *"Etter alt som har skjedd det siste året, er det blitt stadig vanskeligere å bli forundret over noe som helst. Men av og til skjer det, og når det skjer, står det oftest en lærer bak"*.¹⁰⁰ Dagens Næringsliv med Valebrokk i spissen la med dette ikke skjul på en generell mistillit til lærerstanden.

---

⁹⁵ VG 02.07.1986 Side 36

⁹⁶ Aftenposten 28.02.1986 Side 2

⁹⁷ VG 24.06.1987 Side 37

⁹⁸ VG 24.06.1987 Side 37

⁹⁹ Dagens Næringsliv 04.06.1988 Side 6

¹⁰⁰ Dagens Næringsliv 04.06.1988 Side 6

Oppsiktsvekkende var det nok bare å nevne læreryrket, så hadde man full anledning til å rakke ned på det. Dette skjedde uten noe spesielt grunnlag for hetsen. Eksempelet fra Dagens Næringsliv var nok for å sette spissen på kritikken mot lærerne, men understreket at det var lav terskel for å snakke ned lærerstanden.

Lærerne ble i samme artikkel beskyldt for å gjemme seg bak politikerne for å oppnå eller tilegne seg noe. Om ikke dette hjalp var løsningen å kreve mer lønn. Dagens Næringsliv ytret tvil rundt lærernes yrkesstolthet. *”Når vil de vise gammeldags interesse - for ikke å si faglig stolthet - for den jobb de frivillig - høyst frivillig - har påtatt seg selv å gjøre. Finnes der ikke lenger noe som heter personlig stolthet og æresfølelse?”* Det ble antydning at læreryrket hadde tapt både ære og status sammenlignet med tidligere. Likevel var også dette et uttrykk for dårlig begrunnet mistillit. Nå var lærerne blitt en gjeng sutrepaver med lite tilknytting til det faglige. Det var også et sleivspark til de lærere som klaget sin nød i debatten om arbeidstid og leseplikt. Hva som lå bak denne mistilliten nevnte ikke Valebrokk. På mange måter var inntrykket av Valebrokk og Dagens Næringsliv at de hevet seg over lærerne. Det var mulig å dra paralleller til *”Krigsseileren”* presentert senere i dette kapittelet, som også benyttet media til å trykke ned læreryrket, uten egentlig å ha belegg for det. Resultatet ble en kritikk av en stand uten behov for å begrunne dette på en ordentlig måte.

Slik som redaktør Valebrokk, var flere misfornøyd med det som skjedde på skolene. Dette gikk også utover lærerne. *”Er folk helt kørka for tiden? Lærer man ikke noe på skolen? Man skulle ikke tro det. Og allikevel klager lærerne over at de er for dårlig betalt”*.¹⁰¹ Nivået på elevene som gikk på skolen var under en hver kritikk mente forfatteren. Dette var indirekte hets av lærerne, som stod til ansvar. Interessant var at også denne hetsen av læreren var ubegrunnet. Problemet lå tilsynelatende ved skolevesenet og myndighetene, men likevel var det lærerne som fikk unngjelde. Lærerne skulle heller ikke tro at de kunne kreve bedre lønn og arbeidsforhold. Det var et eksempel på at lærernes lønnskamp skapte engasjement og ble dermed lett syndebukken for alt som var galt med skolen. *”I vår tid måtte vi pugge alle versene av ”Vidunderligst av alt på jord” og vite hvor mange støvbærere som befinner seg på en ryllik. Men idag? Lærer man noe i det hele tatt?”*¹⁰² Dagens lærere fikk det glatte lag og ansvaret for at elevene ikke tilegnet seg nok kunnskap. Inntrykket var at alt var bedre før.

---

¹⁰¹ Aftenposten 15.04.1988 Side 1 Del 2

¹⁰² Aftenposten 15.04.1988 Side 1 Del 2

Læreren var bedre før. Samtidig var det påfallende hvor lite kritikk av rektor og skoleledelse som kom fram i media.

Den lange ferien – ”The big sleep”

I frustrasjon over landets framtid og situasjon var det mange som valgte å skrive til avisene. Lærerne ble nevnt som noe av det som var galt med landet. ”Nå må vi nordmenn virkelig ta oss sammen. Se rundt omkring oss, alt er jo bare kaos. Lærerne syter og klager, sykepleierne følger etter”.¹⁰³ Lærerne ble skildret som en gjeng med sytepaver i lys av kampen for bedre lønn. Det var ikke rom for lærerne til å ”klage”. En av årsakene til at frustrasjonen gikk utover lærerne var trolig den enorme dekingen i media som lønnsoppgjøret fikk. Folk kunne ikke åpne en avis i perioden 1986-1988 uten å lese noe om læreryrket.

Lærernes ferier var et av tema som oftest var i skuddlinjen når læreryrket ble diskutert. En karakteristikk eller myte som gjentok seg var at det var godt å være bjørn om vinteren og lærere på sommeren. ”Lærer om sommeren og bjørn om vinteren”¹⁰⁴ var en setning som ofte ble gjentatt i avisene. Det hadde utviklet seg flere begrep i tillegg. ”The big sleep”, eller ”den store søvn” på norsk, var blitt noe flere brukte. Dette kom for eksempel til uttrykk i en avisartikkel i Dagens Næringsliv.¹⁰⁵ Det som var påfallende var at fenomenet ”the big sleep” ikke var fokuset i nyhetsartikkelen. Den ble brukt som en beskrivelse av lærerne som mentalt forberedte seg for å gå i dvale for sommeren, mens deres forhandlere skulle kreve mer lønn. Det er ikke lett å vite hva lederen i Dagens Næringsliv egentlig tenkte da han brukte en slik beskrivelse av læreryrket. Likevel ga det uttrykk for å sette alle lærere i bås som mindre innsatsvillige sammenlignet med andre arbeidsgrupper.

En bestemt artikkel i Aftenposten valgte å sette fokus på lærerne og de lange feriene. Her ble ikke bare lærernes ”syting” adressert, men også samfunnets klager angående feriene. Ble det lettere om lærerne fikk en større lønnspose?¹⁰⁶ For å løse dette problemet og lærernes klager kom forfatteren med et kontroversielt forslag: ”La lærerne få en skikkelig årslønn med risikotillegg og det hele mot at feriene innskrenkes til de sedvanlige fire uker. Mens barna har

---

¹⁰³ VG 04.03.1988 Side 37

¹⁰⁴ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

¹⁰⁵ Dagens Næringsliv 15.06.1988 Side 6

¹⁰⁶ Aftenposten 20.03.1986 Side 20

*sommerferie, kan lærerne tjenestegjøre i Parkvesenet, som dermed sparer penger til hærskarer av vikarer”.*¹⁰⁷ Hvis dette var alvorlig ment var det et forsøk på å undergrave lærernes posisjon og prestisje. Læreryrket ble stilt på linje med det å være søppelplukker. Samtidig og paradoksalt kunne det sees på som en pekefinger mot de som var ivrige kritikere av skolevesenet. Måten dette banale forslaget ble lagt fram på var for å understreke hvor håpløst det var å angripe lærerne for å feriere samtidig med elevene. Det var likevel et stikk i siden til lærerne om at de hadde for lett for å klage over for lite fritid.

*”I Parkvesenet kan frustrerte lærere få et positivt utløp for oppdemmet aggresjon - der kan de slå (plener) og lugge (ugress) så mye de lyster. Og det sunne friluftslivet vil ståsette dem fysisk og psykisk foran gjenforeningen med de uthvilte og hyperaktive elevhorder i august”.*¹⁰⁸ Forfatteren valgte her å bruke humor og overdrivelse for å belyse lærernes posisjon som en utsatt yrkesgruppe med uoppdragne pøbelelever. Det var et spark i mot de som lærerne hadde det lett i arbeidshverdagen. På vinteren kunne lærerne gjerne ta i et tak og måke snø for veivesenet. Likevel kom det en sympati til syne for den vanlige lærer som følte seg underbetalt og harselert med av uoppdragne elever. Moralene var at lærerne var en gruppe, sammen med elever og vegvesen, som det var lett å ta sin frustrasjon ut på. Lærerne, med sine lange ferier, gjorde ikke skikkelig nytte for seg som bare lærere.

En VG-leser kastet seg inn i debatten om lærernes ferie, arbeid og avspasering. Her ble det dratt paralleller til industriarbeideren. Konklusjonen var ifølge forfatter at lærerne jobbet 1805 timer hvert år, sammenlignet med industriarbeiderens 1840 timer.¹⁰⁹ Spørsmålet var hvorfor skulle ikke industriarbeideren avspasere like mye og ha de lange sommerferiene? Sammenlignet med andre yrker hadde ikke lærerne noe de skulle ha sagt mente flere. *”Nei, dere som arbeider i skolen, skal dere bruke arbeidstiden som argument for bedre lønn, må dere være villige til å være på skolen og enten undervise eller forberede dere til undervisning i det samme antall timer vi andre normalt jobber”.*¹¹⁰ Det ble klart at lærerne ikke gjorde en god nok innsats for å fortjene bedre lønn. Yrket ble karakterisert som jobb der det var enkelt å være unnasluntrer. Læreren var heller ikke like verdig som andre ”normale” arbeidstakere. Det store skillet kom ved at lærerne kunne jobbe deler av tiden hjemme. Ved at læreryrket og arbeidet ikke var like synlig fikk lærerne automatisk beskjed om at de ikke stod i posisjon til å

---

¹⁰⁷ Aftenposten 20.03.1986 Side 20

¹⁰⁸ Aftenposten 20.03.1986 Side 20

¹⁰⁹ VG 01.07.1987 Side 41

¹¹⁰ VG 01.07.1987 Side 41

kreve noe. Inntrykket var at denne personen, som tilsynelatende jobbet hardere enn lærerne, trykket ned et yrke han eller hun følte var mindre verdt. Den typiske lærer stod igjen med en merkelapp som ikke like hardtarbeidende som andre i lys av slike debattinnlegg.

Lærerne skulle også oppleve kritiske røster mot feriene fra sin egen ledelse uten at det kunne beskrives som direkte lærerhets. Skolestyreformann Merete Johnson uttalte i Aftenposten: ”Med stadig flere utarbeidende foreldre og eneforsørgere, skaper lange ferier problemer”.¹¹¹ Med en slik replikk kunne man undre på om fokuset var i lærernes beste interesse. Ledelsen for skolestyret var mer bekymret for foreldre og foresatte. Johnson sitt utspill kom i en periode der lærerne kjempet for bedre lønn og arbeidsforhold, men ønsket samtidig å beholde feriene de mente de hadde fortjent.¹¹²

Det fantes flere eksempler på innlegg som valgte å ironisere over lærernes situasjon og kritikken rundt de lange feriene. Som en reaksjon på den store demonstrasjonen våren 1986 ble det kommentert: ”Efter en smektende appell på Universitetsplassen, gikk de i kiosken og kjøpte hver sin iskrem. Såpass må vi kunne dem. Det er ennå mange dager igjen før de kan ta sin åtte ukers sommerferie, og i mellomtiden sitter elevene deres sikkert og sliter med leksene på egenhånd”.¹¹³ Ting ble satt på spissen for å vise at kritikken mot lærerne hadde vært for enkel og fantasiløs. Det vitnet også om hvordan noen mente hetsen mot lærerne hadde utartet seg, nemlig som grunnløs og overdreven. Artikkelen la fram hvor lite man egentlig misunnet lærerne feriene og arbeidstiden, fordi ”alle” visste at det ikke var lett å være lærer. Likevel ble det påstått at elevene hadde det verre, og i dette lå stikket til lærerstanden. Lærerens retting av 27 stiloppgaver ble ingenting i mot elevens frykt for å bli hørt i hjemmeleksa foran klassen. ”Siden glemmer vi den slags. Vi blir voksne mennesker, som ikke behøver bekymre oss for alt vi ikke vet. Noen av oss blir til og med lærere, som kan streike og gå i tog midt i skoletiden. Og som plutselig en dag kan vende tilbake til klasserommet og gi straffeleksa til elever som skulker. Hadde jeg selv vært lærer, tror jeg at jeg ville ha delt iskremen min med elevene”.¹¹⁴ De lovlige og ulovlige streikene ble sammenlignet med elevenes skulking i skolehverdagen. Her ble det malt et bilde av læreren som en unnasluntrer med for mye frihet. Læreren kunne gjøre som han ville bare han følte seg urettferdig behandlet. Læreren ble framstilt som

---

¹¹¹ Aftenposten 12.03.1986 Side 4

¹¹² Hagemann: 301

¹¹³ Aftenposten 11.06.1986 Side 78

¹¹⁴ Aftenposten 11.06.1986 Side 78

dobbeltmoralisk ovenfor sine egne elever i lønnskampen, men essensen her var at både lærere og kritikere skulle passe seg og heller fokusere på elevenes beste.

Et annet innlegg i VG gikk til angrep på lærernes ferietid. Her gikk man også langt i vei å antyde at lærerne burde utnytte all denne fritid de hadde.¹¹⁵ Innlegget framstilte lærerne som en yrkesgruppe i særstilling i yrkeslivet når det gjaldt ferie. Lærerne burde belage seg på fire ukers ferie som alle andre mente forfatteren av innlegget. Hadde lærerne akseptert dette hadde det blitt enklere for kritikere å godta deres argument om betalt overtid i forbindelse med blant annet foreldremøter. Likevel lå det til grunne at folk var frustrerte og misunnelig på lærernes ferietid. ”Som det er nå, startes det nye skoleåret med at elevene får en fridag fordi lærerne skal ha planleggingsdag- etter syv—åtte ukers ferie. Slå den!”¹¹⁶ Det var et eksempel på lærerhets som baserte seg utelukkende på lengden til lærernes ferier.

”Jeg er en krigsseiler. Hvordan kan dere (lærerne) streike for overtid når dere har fri hele sommeren?”¹¹⁷ Et direkte eksempel på hvordan et yrke hevet seg over læreryrket ved å understreke at de selv var viktigere. Før sin påstand om lærerne, passet leseren på å legitimere seg. Mellom linjene var en krigsseiler bedre enn læreren. Essensen i budskapet var naturlig nok hvordan lærerstanden kunne våge å streike i det hele tatt. Samtidig var det enda et eksempel på at lærerne fikk de lange feriene slengt etter seg, som om de ikke hadde fortjent det gjennom et arbeidsår.

Lærerne fortsatte å bli hetset for sin ferietid. Hvorfor følte noen av VGs lesere at de kunne harselere med lærerne på denne måten? Lærerne mente de hadde svaret og at det var misunnelse, men også mangel på kunnskap om hvordan lærerne jobbet og ferierte. Misunnelse var også en begrunnelse i Vestres forskning på folks reaksjoner til lærerne i 1976.¹¹⁸ 12 år senere gikk en lektor selv ut i Aftenposten og bekreftet dette synet blant lærerne.¹¹⁹ Det ble hevdet at om yrket fikk mer forståelse og annerkjennelse, så ville kritikken forsvinne. Folk måtte forstå at lærerne avspaserte og brukte ferier til blant annet kurs, etterutdanning og ajourføring.¹²⁰ Lærerne hadde behov for å gå ut i media og nærmest

---

¹¹⁵ VG 01.07.1987 Side 41

¹¹⁶ VG 01.07.1987 Side 41

¹¹⁷ VG 08.01.1988 Side 31

¹¹⁸ Vestre: 118-119

¹¹⁹ Aftenposten 13.01.1988

¹²⁰ Aftenposten 12.03.1986 Side 4

forsvare at de også, som yrkesgruppe, trengte ferie. Dette var noe som bekreftet deres bekymring om en uvitenhet om deres yrke. Den vanlige lærer måtte nå nærmest unnskyldes seg for å ta ferie og avspasering. Han måtte legitimere seg for andre.

Som forsvar til kritikken av lærernes ferier ble det skrevet en artikkel i Aftenposten av en lektor fra Oslo. ”*Jeg tror det er farlig å mistenkeliggjøre hvorvidt lærerne har en solid nok arbeidsdag på årsbasis, til tross for gode ferier og ubunden arbeidstid*”.¹²¹ Bruken av ord som ”mistenkeliggjøring” tydet på at lærerne selv var veldig klar over hvilken type holdning folk hadde og som kom på trykk i avisene. Holdningen var at lærerne ikke fortjente en slik ordning som allerede eksisterte for yrket. En påstand var at folk burde skamme seg for å misunne lærerne disse godene. Samtidig ble det uttrykt en bekymring mot at det ville få katastrofale virkninger på rekrutteringen til læreryrket om denne holdningen til lærernes ferier fortsatte.¹²² Skulle man holde fram med slik kritikk og eventuelt å gjennomføre kutt i ferietid ville færre ønske å bli lærer.¹²³ Lektoren fra Oslo prøvde å endre folks holdning ved å gi innsikt i lærernes hverdag og arbeidstid.

---

¹²¹ Aftenposten 06.06.1986 Side 11

¹²² Aftenposten 06.06.1986 Side 11

¹²³ Aftenposten 06.06.1986 Side 11

Kapittel 5: Lærerens forhold til samfunnet – en bitter, nobel sliter

Under lønnskampen fra perioden 1986 til 1988 kunne man lese om lærerstandens tilknytning til samfunnet på flere måter. Allerede innledningsvis ble det nevnt at Svein Vestre forsket på dette tema blant flere når han rettet sitt søkelys på lærerne. Det kom fram at allerede i 1976, belyst gjennom undersøkelser, at lærerne ble nedvurdert i samfunnet. Folk trodde lærerne bare var ute etter å mele sin egen kake når de pekte på skjevheter i sitt yrke sammenlignet med andre.¹²⁴

I det første året av lønnskampen påpekte en lektor fra Eidsvoll i Aftenposten hvor viktig det var for lærerne med støtte fra samfunnet: *”Han må føle at samfunnet forstår og støtter ham, når han sliter med å gi sitt svært viktige bidrag til at ungdommen skal få de ferdigheter og holdninger som det er hans oppgave å formidle, på vegne av samfunnet”*.¹²⁵ Samfunnet spilte en viktig rolle i hvordan en lærer oppfattet seg selv og sitt yrke. Det var viktig at man hadde støtte fra mannen i gata for at yrket skulle ha verdi. Det virket derimot ikke som lærerne følte de hadde denne forståelsen og støtten, som de understreket at de behøvde. Det kan spekuleres i om dette savnet gjorde dette til et tema. Når lærerne sammenlignet seg med resten av samfunnet var resultatet et selvbylde som viste en form for ”sliter”. Lærerne selv mente de fortjente mer anerkjennelse for den viktige jobben de gjorde.

Det var tydelig et skille mellom hvordan lærerne så på sin jobb kontra hvordan samfunnet oppfattet yrket. Dette var uttrykk for et ønske om at resten av samfunnet skulle se saken slik de gjorde det. *”Vi føler vi trengs. Samfunnet bør verdsette vår innsats, og de politiske myndighetene bør sørge for at landet har en lærerstand som blir respektert og belønnet i en grad som står i forhold til det resultatet man forventer”*.¹²⁶ Lærernes krav om at samfunnet burde verdsette deres yrke høyere ga en indikasjon på at yrket var på vei nedover når det gjaldt prestisje. Om det ikke var skrevet i stein at slik var det, så ga det i hvert fall en sterk pekepinn på at slik følte lærerstanden det selv. På tross av at hensikten var en annen ble

---

¹²⁴ Vestre: 118-119

¹²⁵ Aftenposten 01.07.1986 Side 7

¹²⁶ Aftenposten 01.07.1986 Side 7

nettopp samfunnet, gjennom lærernes klagesang i avisene, skrekkelig klar over hvor dårlig det stod til blant lærerne.

Bitterhet mot samfunnet

For det lille fåtallet av lærerne som valgte å gå ut offentlig var det tilsynelatende viktig å overdrive, eller sette ting på spissen, for å skape oppmerksomhet rundt sin egen og lærernes situasjon. Det var klare eksempler på en bitterhet mot samfunnet.

Utdraget er fra en ”hjemme hos”-artikkel skrevet i VG: ”*Jeg trives i min jobb. Det er en meningsfylt jobb å arbeide med mennesker. Men det er bittert å se at samfunnet ikke verdsetter vår innsats. Det sliter på humøret når jeg og mine to barn stadig har problemer med å få endene til å møtes*”.¹²⁷ Som hos mange andre lærere, var det først og fremst viktig å poengtere at selve jobben med elevene ga dem mye. Lærerne måtte forholde seg til at flere hadde ulike meninger om hvorfor nettopp lærerne klaget over sine arbeidsforhold, og et av disse poengene var blant annet elever uten folkeskikk, de såkalte ”urokråkene”. Derfor var det viktig for lærerne å få folk til å skjønne at det var arbeidsforhold, slik som lønn, og ikke barna som hadde skylden for at de mistroldes i jobben.¹²⁸ Eksempelet fra VG var ikke noe unntak, og læreren valgte samtidig å bruke ordet ”bitter” for å skildre den generelle holdningen blant lærerne og deres tanker om samfunnets måte å imøtekomme og forstå deres frustrasjon på. Paradokset var at man var bitter, samtidig som man så på det som sin ære i å tjene samfunnet.¹²⁹

Det var flere eksempler på en bitterhet mot samfunnet å lese i avisene. Lærerne fortsatte å vise en negativ holdning til eget yrke som ble tydelig for resten av samfunnet gjennom media. Mye av denne negative holdningen ble oppfattet som frustrasjon og negativitet. Et sitat fra Aftenposten understreket frustrasjonen: ”*Ingrid Garholm, som har arbeidet i skolen i mange år, sier at læreryrket ikke lenger er noe å anbefale for unge mennesker. Arbeidet er givende, men lønns og arbeidsforholdene elendige*”.¹³⁰ Dette sitatet var ikke noe uvanlig lesning. Lærerne understreket nemlig ofte at det var forholdet til elevene og tjenesten til samfunnet som gjorde jobben verdt det. Påfallende var det hvor langt oftere man fikk høre om hvor

---

¹²⁷ VG 15.03.1986 Side 27

¹²⁸ Aftenposten 09.08.1986 Side 2

¹²⁹ Aftenposten 01.07.1986 Side 7

¹³⁰ Aftenposten 16.12.1987 Side 4

dårlig det stod til med arbeidsforholdene. Lærerne så seg altså som tjenere for både barn og samfunn, og mangelen på anerkjennelse fra samfunnet ble oppfattet som urett. I dette tilfellet var det dårlige lønns- og arbeidsforhold som var feil, men tema som lærerhets ble ikke nevnt til å være årsaken. I intervjuet med lærer Garholm var det lærernes dårlige lønn og arbeidsforhold som var årsak til å føle seg sviktet. Det ble ikke påpekt direkte at samfunnet hadde skylda, men indirekte var det en indikasjon på at samfunnet burde unne lærerne mer da de hadde alt for lite.

Det var en gjenganger å nevne de positive sidene, som forholdet til elevene, slik som i eksemplene fra VG og Aftenposten. Dette aspektet ved yrket kom sjeldent på trykk i avisene under perioden med intense lønnsforhandlinger. I de tilfellene man kunne lese om hvorfor man burde bli lærer var det en følelse av et behov for å overbevise om at lærerne faktisk var viktige for samfunnet, på tross av at de ikke ble verdsatt. Med det voldsomme fokuset på lav lønn og dårlige arbeidsforhold var det nesten umulig ikke å registrere at et dystert bilde av læreryrket ble malt. Følelsen av svik ble sterkt framstilt i det overtall av saker som ble publisert som omhandlet lærerens vanskelige hverdag.

Kulturkrise i samfunnet

Et argument i samtiden var at lærernes til tider ulovlige aksjoner i lønnskampen var en klar indikasjon på at samfunnet hadde sviktet lærerne, og dermed barna. Dette kom frem i en kronikk i Aftenposten: ”*Som samfunn har vi gjort oss mer og mer avhengig av skolen og lærerne. Samtidig har vi ikke villet betale regningen. Sett i et slikt perspektiv blir den aktuelle lærerkonflikt et symptom på en grunnleggende kulturkrise i vårt samfunn. Lærernes aksjoner blir et fortvilet varsko om at vårt samfunn er på ville veier*”.¹³¹ I et slikt perspektiv var lærerne en del av noe større. Lærernes frustrasjon ble det ikke stilt spørsmål ved, men det vitnet om et mer dyptliggende problem. Det ble hevdet at samfunnets behandling av læreren hadde ført til en kulturkrise og dermed støttet mange av de streikende lærernes samfunnssyn. Påstanden om at samfunnet hadde sviktet lærerne gjentok seg, og dermed sviktet seg selv. En slik kronikk føyet seg inn i rekken av de som mente at lærerens posisjon og forhold til samfunnet ga dem den fulle rett til å kreve mer annerkjennelse.

---

¹³¹ Aftenposten 09.02.1988 Side 6

En annen lærer beskrev denne kulturkrisen med andre ord: ”Skolen er en samfunnsinstitusjon som blir nevnt i mange forbindelser. I alle sammenhenger der det er snakk om utvikling og forbedring i vårt samfunn, kommer skolen inn. Læreren kan ikke unngå å føle at dersom han ikke lykkes i sitt arbeid, vil samfunnet få seg tilført medlemmer som mangler de forutsetningene som det har vært hans oppgave å gi dem”.¹³² Dette sitatet understreket hvor viktig lærerne selv følte de var for samfunnet, men også motsatt. Lærerne trengte samfunnets anerkjennelse for å kunne gi noe tilbake.

En lektor som skrev et innlegg i Aftenposten kunne skildre nettopp hvordan samfunnet hadde utviklet seg i forhold til læreryrket. Det ble hevdet at samfunnet skjemte seg ut med måten de hadde behandlet og fortsatte å behandle lærerne på. ”De eksistensvilkår som i dag tilbys vår lærerstand, er intet mindre enn skammelige, og er direkte vanærende for vårt samfunn”.¹³³ Samfunnet og myndighetene ble sett på som kyniske og på helt feil kurs. Det var interessant å se hva lærerne la i ordet ’samfunnet’. I noen tilfeller så det ut til at det var myndighetene som var sentrale i lærernes begrep ’samfunnet’. Det kunne tolkes slik at det var de med makta og politikerne som hadde skylda, det var de som kunne gjøre noe. Den andre delen av samfunnet som læreren så sin ære i å tjene virket å være barn og folket. Det er mulig å si at samfunnet var et tveegget sverd i lærernes retorikk.

Samfunnet ble beskyldt for å ha solgt sin sjel til de blåkalde, kyniske hjerner, til teknologi, EDB, lønnsomhet og effektivitet.¹³⁴ Med andre ord følte lærerne at det var samfunnet som hadde utviklet seg i feil retning, og ikke lærerne. Feilen med samfunnet lå i det overdrevne fokuset på det som i bunn og grunn var skolens konkurranse. Det var flere eksempler på at lærerne så seg tvunget til å bytte jobb til det private næringsliv, blant annet lærere i EDB.¹³⁵ Samfunnet hadde brydd seg for lite om skolen og lærerne, og fokusert for mye på det private næringsliv som lærerne ble hentet til.¹³⁶

Det var likevel unntak blant lærerstanden. I VG lot en lærer seg intervjuet om læreren og samfunnet. En faglærer fra Askim kastet en brannfakkellinn i debatten da han mente at læreren måtte gi samfunnet tilbake troen på læreren. ”Får vi sving på skolen igjen, vil

---

¹³² Aftenposten 01.07.1986 Side 7

¹³³ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

¹³⁴ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

¹³⁵ Aftenposten 07.02.1986 Side 2

¹³⁶ Aftenposten 10.06.1986 Side 15

rekrutteringen - og lønningene - automatisk bli mye bedre enn i dag. Men jeg synes samfunnet må kunne stole på skolen igjen før vi gjør oss fortjent til bedre lønn".¹³⁷ Dette var interessant da dette egentlig var motsatt av det som var normen i debatten. De fleste andre lærere mente at det var heller samfunnet som hadde sviktet læreren, og ikke motsatt. Faglæreren som hevdet dette ble i og av avisa kalt "*kjærringa mot strømmen*".¹³⁸ Et tydelig tegn på at hans uttalelse var enestående og uvanlig lesing. Dermed ga det også en pekepinn at flertallet og resten av lærerstandens holdninger var at samfunnet hadde sveket dem, og ikke omvendt.

Nobel sliter

En artikkel fra "Mellom pulttrekkene", som var en spalte for skolefolk i Aftenposten, ga en beskrivelse av lærerstanden. Her ble det hevdet av forfatteren at læreren var av et folkeslag som ikke brydde seg om penger eller materiell uttelling.¹³⁹ Valget av yrke handlet altså ikke om lønn om vi skulle tro forfatteren. Årsaken til valget av læreryrket ble ikke nevnt. Det ble likevel poengtert at lærerne fortjente lønn for strevet. Hensikten var nok å framstille læreren som den noble sliter, slik som tidligere beskrevet. En arbeidstaker som ikke krevde mye, som ikke stakk seg fram og tok i mot det man fikk. Denne karakteriseringen av læreren kunne minne litt om beskrivelsen av husmannen med lua i hånda, men også som en tjener av samfunnet. Læreren gjorde ikke jobben for å tjene mest av alle. Relevansen i denne artikkelen lå i beskrivelsen av læreryrket. "*Du velger å bli lærer av alle andre grunner enn de rent materielle. Men det betyr ikke at læreren ikke krever lønn for innsats. Ikke skyhøy betaling, men rimelig vederlag for anstrengelsene*".¹⁴⁰ Hvis læreren skulle fortsette å være denne noble sliter, som de likte å se på seg selv som, så måtte de få mer annerkjennelse fra samfunnet enn de gjorde nå. Dette igjen fører oss tilbake på koblingen mellom lærerens posisjon i samfunnet.

*"Hvordan kan det ha seg at de vanligvis så snille og lovlige, fornuftige og dannede lærere av alle kategorier og aldersgrupper kan opptre så ulovlig og tilsynelatende ansvarsløst?"*¹⁴¹ Denne ironiske distansen, tatt fra en annen artikkel, var også med på å beskrive lærerrollen på samme måte. Lovlig eller ulovlig streik var spørsmålet, men beskrivelsen av læreryrket stemte overens med tidligere framstillinger av læreren som blant annet husmannen med lua i hånda.

---

¹³⁷ VG 13.01.1988 Side 14

¹³⁸ VG 13.01.1988 Side 14

¹³⁹ Aftenposten 17.06.1986 Side 8

¹⁴⁰ Aftenposten 17.06.1986 Side 8

¹⁴¹ Aftenposten 09.02.1988 Side 6

En gammel lektor kunne bekrefte dette synet på lærerskikkelsen i et innlegg i avisen. Dette synet viste en lærerstand som fra gammelt av ikke presset staten i noen særlig grad når det gjaldt lønn. ”*Den gang streiket vi ikke, og resultatet kjenner vi: Lærerne sakket akterut i en tid da andres reallønn økte*”.¹⁴² Dette var beskrivelsen av hvordan det var å være lærer på 1960- og 70-tallet. Samtidig viser det den oppfatning lærerne hadde av seg selv, som en karakter med lite eller ingen fokus på lønn. Innleggene i avisene viser likevel en lærerstand som faktisk var opptatt av å få høyere lønn, samtidig som det var viktig for dem å bli oppfattet som fokusert på mye mer enn bare lønn. Betegnelsen av en arbeidstaker som tok det han fikk og med fokus på å tjene samfunnet, som det ble skrevet om i 1986, stammet altså i hvert fall fra 15-20 år tilbake i tid.

---

¹⁴² Aftenposten 08.02.1988 Side 2

Kapittel 6: Lærerne skyld i svartmaling? Resignasjon

Et vesentlig spørsmål var i hvor stor grad lærerne var med på å undergrave sitt eget yrke i media. Skolesjef Steinar Riksaasen beskrev lærernes situasjon i Aftenposten på denne måten: ”Men status og prestisje er ikke alene knyttet til lønnsforhold. Til en viss grad innhentes lærerstanden av den elendighetsbeskrivelse den selv har gitt gjennom mange år. Man kan ikke, som yrkesgruppe, gi en konsekvent negativ omtale av sine lønns og arbeidsforhold uten at det over tid virker skadelig for prestisjen - dermed for rekruttering og lønnsforhold. Her må man betrakte årsak og virkning - for ikke å si ringvirkningen”.¹⁴³ Riksaasens kommentar var med på å gi et innblikk i hvordan framstillingen av læreryrket hadde utartet seg de seneste årene opp til 1986. Dette gjør det interessant å se nærmere på hvordan lærerne framstilte seg selv i media mellom 1986 og 1988. Et stort antall lærere skulle klage sin nød eller måtte forsvare sin sak mot folk som mente lærerne hadde det godt nok fra før av.

I hvilken grad syntes skolefolk selv at dette var et problem? Situasjonen for skolen og læreryrket var blitt så dårlig at man vurderte å trekke inn profesjonelle markedsføringsekspertter på konferansen for landets skoledirektører i midten av året 1987. Det var en bekymret forsamling som møttes. I Aftenposten ble det gjengitt: ”Skoledirektørene, som er Statens representanter for grunnskolen på fylkesplanet, er for en stor del enige om at lærersituasjonen i dag reflekterer mye resignasjon og depresjon blant utøverne”.¹⁴⁴ Det var tydelig at skoledirektørene var bevisste på holdningene lærerstanden ga uttrykk for til media, til hverandre og samfunnet. Dette ble oppfattet som ødeleggende for læreryrket.¹⁴⁵ Man konkluderte videre med at det var den negative oppfatning av lærerfunksjonen som levde i folkedypet som var årsaken til dette. Skoledirektørene mente dette var et resultat av massemedienes vinkling på lærerflukten og krisetilstander. Media og samfunnet fikk altså skylden.

Mellom linjene ble det likevel tydelig at skolen og læreren selv måtte ha skyld i sin negative vinkling. ”(...)lærersituasjonen i dag reflekterer mye resignasjon og depresjon blant utøverne”.¹⁴⁶ Det ble klart at lærerstanden hadde en bestemt holdning, som var

---

¹⁴³ Aftenposten 11.02.1986 Side 2

¹⁴⁴ Aftenposten 06.10.1987 Side 14

¹⁴⁵ Aftenposten 11.02.1986 Side 2

¹⁴⁶ Aftenposten 06.10.1987 Side 14

bekymringsfull. Konklusjonen var at dette var negativitet, og noe som måtte tas tak i. Nettopp det faktum at ledelsen for skolene så det som så alvorlig at man trengte hjelp fra profesjonelle på markedsføring sa sitt om at dette ikke var et ønskelig bilde av læreren. Det måtte også bety at lærerne hadde en gang hatt en langt mer positiv holdning. Denne konferansen ga på ingen måte noen eksakte tall eller data, men ga en pekepinn på at man selv var bevisst på problemet, ikke bare den vanlige lærer, men også landets skoledirektører. Fordi det fantes et høyt antall lærere som klagde sin nød i debattinnlegg og artikler i avisene må det antas at ledelsen var klar over dette, men det aktuelle temaet ble ikke grundig gått igjennom på konferansen. Ingen løsning for å stoppe dette ble presentert, men tiltak som å markedsføre seg selv i et mer positivt lys var høyaktuelt.

Et tilbakeblikk til 1980 viser at det var en debatt allerede da om lærernes nedvurdering av eget yrke. Dette ble tydelig i Christian Brekkes artikkel i VG fra februar 1980 der han forsvarte læreryrket. Forøvrig representerte han Lektorlaget.¹⁴⁷ Bakgrunnen for dette var en annen artikkel i bladet Kapital. Her hadde Trygve Hegnar gått hardt ut mot lærerne og deres lønnsforhold i det Brekke selv beskrev i VG som ”urimeligheter”.¹⁴⁸ I Brekkes artikkel og forsvar for lærerne påpekte han noe interessant. Lærerne måtte vurdere sin egen holdning og finne ut hvorfor deres yrke befant seg der det gjorde på lønnsstigen. Igjen ble samfunnet gitt mye av skylden for nedvurderingen av læreryrket. Artikkelen antydte at lærerne som yrkesgruppe måtte ta seg sammen om de skulle snu trenden. Samfunnet måtte kanskje ta sin del av skylden påpekte Brekke, men fulgte ikke opp med noen løsning. Brekke selv hadde ikke mye tiltro til at samfunnet var synderen, men var veldig klar på at det var en holdningsendring blant lærerne som måtte til.

Det viser at det ble diskutert allerede i 1980 om lærerne selv var skyld i en synkende status. Det var ingen diskusjon med godt belegg, men verdt å merke seg når man skal se nærmere på om lærerne var skyldig i å snakke ned sitt eget yrke. Dette var flere år før debatten med fokus på status og prestisje blomstret opp rundt 1986-88. Når jeg sier at debatten tok seg opp tar jeg utgangspunkt i skoledirektørenes bekymring for dette på starten på midten av 1987.¹⁴⁹ Brekkes artikkel er et bevis på at noen lærere var bevisste på slike holdninger mot eget yrke så tidlig som på starten av 1980-tallet.

---

¹⁴⁷ VG 28.02.1980 Side 25

¹⁴⁸ VG 28.02.1980 Side 25

¹⁴⁹ Aftenposten 06.10.1987 Side 14

Lærerne maler et dystert bilde

Det var flere eksempler på at læreryrket faktisk ble svartmalt, eller pratet ned, av sine ”egne”. I hvor stor grad dette forekom skal jeg prøve å belyse. Et eksempel, av flere, var på trykk i Aftenposten i slutten av året 1987.¹⁵⁰ Situasjonen var da en lærerstand som hadde reagert med vantro da de fikk høre lønnsstilbudet fra staten på 3000kr. Det at flere av lærerne gikk ut og uttalte at de aldri hadde blitt lærer om de fikk sjansen på nytt var klar tale i seg selv. Et sterkere signal om at læreryrket var blitt lite attraktivt skulle man lete lenge etter. Dette var med på å undergrave yrket for den yngre generasjon. Andre registrerte dette og advarte lærerne: ”Lærerne må vokte seg så de ikke overspiller, og dermed mister den goodwill de har i opinionen”.¹⁵¹ Mange var allerede bekymret og fryktet for hvordan det skulle gå med rekrutteringen til yrket når prestisjen var så lav.¹⁵² Reaksjonene på dette kom og noen gikk så langt som å kalle tankene om lærerflukten en psykose. Det ble manet fram at man måtte få optimisme inn i systemet om dette skulle gå bra til slutt.¹⁵³ Det viste seg å være en todelt bekymring for yrket, nemlig frykten for mye negativitet og den reelle muligheten for lærerflukt. Lærerne, på tross av et ønske om å fremme sin sak, var dermed ikke uten videre godt tjent med å snakke ned seg selv offentlig.

Lærerne på sin side så ikke ut til å ville gi seg med å utrykke hvor dårlig de hadde det. Dette skulle pågå over en lengre periode, både før lønnsoppgjøret og under de lange forhandlingene. ”Skal vi lærere sulte i hjel?”¹⁵⁴ var overskriften på en av flere artikler av frustrerte skolefolk i media. ”Jeg er fattig. Jeg har bare vent meg til det”.¹⁵⁵ Det skal påpekes at det var relativt lite fokus på dette og lite antall nyheter om lærere, i det store bildet, som selv gikk ut og fortalte at de stod i fare for bokstavelig talt å sulte i hjel.

”Slik vår situasjon nå er, melder kolleger seg ut av sin fagorganisasjon Norsk Lærerlag fordi de ikke ser seg i stand til å betale medlemsavgiften”.¹⁵⁶ Et slikt utspill var mindre dramatisk,

---

¹⁵⁰ Aftenposten 16.12.1987 Side 4

¹⁵¹ Aftenposten 08.07.1987 Side 4

¹⁵² Aftenposten 07.11.1986 Side 12

¹⁵³ Aftenposten 24.02.1986 Side 3

¹⁵⁴ Aftenposten 15.01.1986 Side 2

¹⁵⁵ Aftenposten 05.08.1988 Side 17

¹⁵⁶ Aftenposten 15.01.1986 Side 2

men var nok til at andre yrkesgrupper kunne forstå alvoret og komme med sin støtte.¹⁵⁷ Det ble også skrevet om lærere i så stor økonomisk krise at de hadde rett til hjelp fra sosialen. Sosialkontorene stod klare for å hjelpe lærerne kunne Norsk Skoleblad melde.¹⁵⁸ Læreren var blitt en figur som det ikke lengre var noe selvfølge kunne klare seg godt. Lærerens posisjon, med brukket rygg, ble allment kjent gjennom medias dekning av frustrasjonen som bygget seg opp på grunn av dårlige arbeidsforhold. Lærerne bidro selv til å gi et bilde av sin stusselige arbeidshverdag. Gjennom et åpent brev fra lærerne i Akershus til Stortinget på trykk i Aftenposten kunne man lese hvor leit det var å være lærer. ”*Dårlig råd, ekstraarbeid og høy studiegjeld tærer på humør og arbeidslyst. Og en slik livssituasjon er ikke egnet til å gi en lærer det overskudd som må til for å funksjonere i jobben*”.¹⁵⁹ Det var en overbevisning om at dette var noe staten hadde skyld i. Læreren framstod som en sutrete arbeidstaker, som hadde gitt opp. Hensikten med brevet var åpenbart, men var med på å understreke hvor lite attraktivt det var å jobbe som lærer på midten av 1980-tallet.

Et mønster begynte å danne seg. Antallet klagesanger i avisene skulle minne om noe som lignet en form for hysterisk kollektiv svartmaling av egne arbeidsvilkår. ”*Jeg tjener adskillig bedre som avisbud*”.¹⁶⁰ Åpnet man en avis i tidsrommet 1986-1988 var ikke slike utspill uvanlig lesing fra en lærer. Å sammenligne det å være lærer med å levere aviser var dramatisk i seg selv, tatt utdannelse og ansvar i betraktning. Enda mer oppsiktsvekkende var det å lese at en tidligere lærer nå tjente bedre til livets opphold som avisbud. Samtidig var det oppsiktsvekkende få argumenter som talte for det å fortsette som lærer, bortsett fra ”*utenom alt dette så var arbeidsmiljøet helt topp*”.¹⁶¹

”*Gir opp, sier veteran*”.¹⁶² En lektor kunne fortelle om at han etter mange år i skolen sterkt vurderte å gå tilbake til jobben han hadde under streiken, som ryddegutt. Det var et klart signal til leseren når en lektor gikk ut offentlig med tanker om å ville gi opp 30 års erfaring fra skoleverket. Dette signalet ble enda sterkere da samme lektor nærmest idealiserte sin rolle som ryddegutt. Valgte noen å tro på dette var det lite håp for læreryrket. En stor grad av pessimisme var å registrere hvor det tidligere hadde blitt manet om positivisme. Signalet til

---

¹⁵⁷ Aftenposten 27.12.1988 Side 10

¹⁵⁸ Aftenposten 15.01.1986 Side 2

¹⁵⁹ Aftenposten 13.06.1986 Side 13

¹⁶⁰ Aftenposten 18.03.1988 Side 4

¹⁶¹ Aftenposten 18.03.1988 Side 4

¹⁶² Aftenposten 12.02.1988 Side 2

alle som leste nyhetene var klart: statusen for yrket hadde sunket betraktelig og nå ønsket ”alle” å finne seg noe nytt å gjøre.

Det var heller ikke uvanlig med tilfeller hvor lærere selv skulle bidra til å snakke ned sin egen arbeidsplass: ”Aldri har vi en skikkelig spisepause, ikke kan vi gå på WC når som helst osv, osv. Men saken er den at samfunnet trenger barnepass. Vår arbeidsdag er mye mer enn undervisningstimen¹⁶³”. Læreren i dette tilfellet valgte å legge skylden på samfunnet for sin situasjon. Påfallende var det, på papiret, de som fikk skylden for skolens dårlige forfatning også de som så på skolen som en taperinstitusjon.

Hvorfor?

Det er vanskelig å bevise at lærerne ikke reflekterte over at de snakket ned sitt eget yrke i offentlig. Like vanskelig som det er å si om de var bevisste på hva svartmalingen kunne gjøre med yrkets prestisje og status. Med et klart mål om oppmerksomhet for sitt eget yrke ble uansett ”løsningen” å prate ned seg selv og sin egen arbeidsplass. Det var klare tendenser til at lærerne søkte sympati blant folket og politikerne i et håp om at noe skulle skje.¹⁶⁴ Det ble et paradoks, med lærere som brukte tiden på å prate ned det yrket de ønsket skulle få mer prestisje. Til nå har vi sett, satt på spissen, at lærerne ble yrkesutøvere som valgte å framstille seg selv som ”tapere” i arbeidslivet gjennom innlegg i avisene. På avstand, tatt i betraktning de midler som ble brukt, vitnet det om en lærerstand i desperasjon.

Lærerorganisasjonenes rolle i dette gikk ikke ubemerket hen. Tilsynelatende måtte det være for organisasjonenes beste interesse å fremme læreryrket som attraktivt og prestisjefyllt. Det var allerede en klar indikasjon på at et stort antall lærere snakket ned yrket. Det har vi sett i ulike avisoppslag og leserinnlegg. Interessant nok var lærerorganisasjonene selv ansvarlig for å snakke ned yrket til lærerne. Dette ”faktum” hadde rotfestet seg hos mange engasjerte i debatten om læreryrket. Et utdrag for lederartikkelen i Aftenposten skulle gi en indikasjon på akkurat dette: ”VIL du i verden frem, min sønn, må du for all del ikke bli lærer. Dette har vært lærerorganisasjonenes budskap i en årrekke. Alle som ville høre på, har fått vite at lønnen var ussel, respekten liten, arbeidet byrdefullt og moralen lav¹⁶⁵”. Dette var en reaksjon i en

---

¹⁶³ VG 28.08.1986 Side 17

¹⁶⁴ Aftenposten 22.10.1986 Side 18

¹⁶⁵ Aftenposten 03.08.1987 Side 4

periode hvor man fryktet en lærerflukt. Norsk Lærerlag fikk indirekte skylden for å bidra til at de mest kompetente flyktet til det private næringsliv og attraktive lærerstudenter fant på noe annet å gjøre med livet sitt.

En skoleinspektør ved Nesna Lærerhøgskole gikk til direkte angrep på Norsk Lærerlag. I Nord-Norge var man fortvilet over dårlig lærerdekning. Syndebukken ble Norsk Lærerlag som måtte tåle beskyldninger om ”svartmaling av situasjonen og underslå de positive sidene ved læreryrket”.¹⁶⁶ Lærernes organisasjoner fikk skylda for ikke å være flinke nok til å støtte sine medlemmer, heller tvert i mot. Situasjonen var likevel todelt. Norsk Lærerlag ønsket å fremme at lærerne hadde et desperat behov for å få mer lønn. Øverste leder Per Wøien gikk så langt som å karakterisere lærerstanden som den tapende part, blant alle yrker, i lønnsutviklingen de siste årene.¹⁶⁷ En slik uttalelse var ikke uvanlig fra det holdet i den situasjonen de befant seg. Det talte for seg selv. Likevel satt man igjen med et spørsmål. Hvem skulle ville bli lærer når organisasjonen med størst interesse for å fremme et yrke, følte seg tvunget til å snakke det ned? Lærerne var bekymret for at deres rykte og prestisje måtte bøte i kampen for å fremme deres lønnsituasjon.

Mer bundet arbeid – Et Lærerlag på villspor

Årene 1986 til 1988 var de årene på 1980-tallet hvor lærerne skulle være mest omtalt i avisene med klar margin.¹⁶⁸ Dette var også en periode hvor lærerne skulle oppleve svært sterke meninger om sitt yrke. Lærernes arbeidstid var ett av de mange tema som inngikk i debatten under lønnsoppgjørene. Det ble stilt spørsmål om hvor vidt lærerne gjorde en skikkelig jobb ettersom de hadde en arbeidstid som ikke var bundet til arbeidsplassen.¹⁶⁹

I lys av lønnskampen gikk Norsk Lærerlag, sammen med Landsorganisasjonen og Skolens landsforbund, inn for å gjøre endringer i lærernes arbeidstid. Kravet gikk ut på lønnskompensasjon for omorganisering av arbeidstiden. Omorganiseringen ville si at lærerne lot seg binde til å tilbringe mer arbeidstid på skolen enn det som nå var tilfelle. På den tiden var en vesentlig del av lærernes arbeidstid såkalt ubundet tid, noe som blant annet betydde at

---

¹⁶⁶ NTB 17.07.1987 – Lærerlaget bidrar til lærermangel

¹⁶⁷ Aftenposten 27.02.1986 Side 1

¹⁶⁸ Retriever-info.com/no/ (aksessert 12.09.2013)

¹⁶⁹ VG 08.01.1988 Side 30

visse oppgaver kunne utføres hjemme, og til tider som passet læreren. I forbindelse med dette forslaget ønsket Norsk Lærerlag en lønnsøkning på opptil 30 000 kr for sine medlemmer.¹⁷⁰

Det var en påfallende handling fra et Norsk Lærerlag i kampmodus for sine medlemmer, som selv opplevde en av de største lønnskampene på mange år. Dette var uventet fordi det var snarere en defensiv handling og ikke en offensiv, som man ville forvente med tanke på hvor frempå lærerstanden var. Her gikk man ut med krav om at arbeidstiden måtte bli mer bundet for lærerne. I gjengjeld skulle lærerne endelig få den lønnsøkning de hadde lengtet etter. Til hvilken pris? Lærerne hadde måttet tåle å bli hetset i media i en årrekke for sin ukonvensjonelle arbeidsdag.¹⁷¹ Nå skulle de måtte gi opp sin aller største frihet som lærer. Den daværende arbeidstiden var nemlig beskrevet som en frihet for lærerne. ”*Lærernes lange ferie og frihet i arbeidet er privilegier det er en skam å misunne dem*”.¹⁷² Det at man ikke var bundet til en fast kontortid var en av de store fordelene ved å jobbe som lærer og skilte dette yrket ut fra andre yrker. Lærere som hadde valgt denne friheten, men som ønsket å bli lønnet for den innsatsen de gjorde, skulle nå inngå kompromiss.

Friheten som arbeidstiden representerte tidligere ble nå tilsynelatende valgt bort av Lærerlaget fordi de presset på for fast arbeidstid. Det kunne sees på som et forsøk på å løfte yrket fram i en tid preget av hets mot arbeidstiden. Noe av bakteppet for denne påstand finner man i undersøkelsen fra Scanfact i 1986 som ville belyse folks holdning til kravet fra blant andre lærerne. Her kom det fram at de som ble spurt mente at lærerne ikke fortjente noe mer enn andre yrkesgrupper på grunn av sin korte arbeidsdag.¹⁷³ Mannen og kvinnen i gata registrerte at lærerne forlot sin arbeidsplass langt tidligere enn de selv og gjorde seg dermed opp en mening om yrket og lærernes innsats. Det var nok på et slikt grunnlag at Norsk Lærerlag bestemte at læreryrket skulle bli som alle andre ”normale” yrker, med faste arbeidstider og lønn knyttet opp i mot dette. Lærerstanden opplevde å møte et krav om å bli ”som oss andre” om de ville ruste opp sitt eget yrke.¹⁷⁴ Det var et tegn på at Norsk Lærerlag håpet å stilne kritikken og hetsen mot oppfattingen av en skole hvor bare vaskehjelpen var å finne etter klokken 14.¹⁷⁵

---

¹⁷⁰ NTB - LÆRERORGANISASJONER ENIGE OM KRAV OVERFOR STATEN 15.10.1987

¹⁷¹ Aftenposten 11.05.1988 Side 10

¹⁷² Aftenposten 06.06.1986 Side 11

¹⁷³ Aftenposten 20.06.1986 Side 9

¹⁷⁴ Aftenposten 20.03.1986 Side 20

¹⁷⁵ VG 08.01.1988 Side 30

På folkemunne kunne man nå karakterisere læreren, eller spesielt lærerlaget, for å framstå som husmannen med lua i hånda. Lærerne hadde i en årrekke kjempet for bedre lønnsvilkår, men når det skulle stilles krav ble det en mellomting av hva kritikerne ønsket og det lærerne følte de hadde krav på. Lærerne selv hadde gått ut i avisene og refererte til lønna gjentatte ganger som en ”skam”.¹⁷⁶ Det var heller ingen stor vektlegging på at arbeidstiden måtte endres fra lærernes side. Mange lærere ønsket å fortelle om dynamikken i sin arbeidsdag og hvorfor den ikke burde endres. ”*En fleksibel arbeidsordning for lærere i bundet og ubundet tid er den mest hensiktsmessige p.g.a. læreryrkets spesielle karakter. En fleksibel arbeidsordning vil gi mer menneskelig overskudd til å møte den stadig økende uro og forvirring hos barn og ungdom*”.¹⁷⁷ Flertallet av lærerne som utrykte seg i avisene ønsket endringer, men aller helst når det gjaldt lønnsnivået da de ikke så et behov for en revolusjon i skolehverdagen.

Det ble tydelig at lærerne og Norsk Lærerlag stod langt ifra hverandre på spørsmålet om arbeidstid. Dette kom til uttrykk i flere avisinnlegg. Lærernes arbeidstid og arbeidshverdag hadde på sin side utviklet seg over en årrekke. Det faktum at arbeidstiden nettopp var oppdelt i bunden undervisning og arbeid utenom skoletidene var ikke tilfeldig. Dette var også noe lærerne selv var opptatt av. Skolen hadde utviklet seg slik at lærerne måtte forholde seg til foreldremøter, komitemøter og samarbeidsmøter som ville sprengte de fleste skolers fysiske rammer.¹⁷⁸ Med Norsk Lærerlags forslag ville ikke lærerne få et bedre arbeidsmiljø, men heller tvert i mot. En lærer skrev inn til Aftenposten: ”*Et slikt argument viser en forstemmende mangel på innsikt i lærernes yrkessituasjon og røber en manglende forståelse for dynamikken i skolens indre liv*”.¹⁷⁹

Det fantes flere eksempler på at lærerne var kraftig uenig med Norsk Lærerlag. En lærer argumenterte for at folk måtte skjønne at læreryrket var mer enn en jobb, og at det i yrket lå dimensjoner som ikke egnet seg til fast arbeidstid.¹⁸⁰ Samme lærer var også forbauset over at noen som hadde ørlite kunnskap til skolens liv kunne finne på å foreslå en 8-16 jobb. Det at samfunnet hadde en spesiell oppfatning av lærernes arbeidstid var en ting, men det var alvorlig når skolefolk, nærmere bestemt Norsk Lærerlag, nedvurderte læreryrket på samme

---

¹⁷⁶ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

¹⁷⁷ Aftenposten 28.02.1986 Side 12

¹⁷⁸ Aftenposten 31.01.1986 Side 16

¹⁷⁹ Aftenposten 28.02.1986 Side 2

¹⁸⁰ Aftenposten 15.07.1986 Side 7

måte: ”Å verdsette læreryrket med tidsbegrensninger for å få det sammenlignet med andre arbeidstageres, avslører en oppfatning som fra lærerhold bør virke alvorligere enn bekymringen for almenhetens forutsetninger for å ta oss alvorlig”.¹⁸¹ Med andre ord ville det bli en større byrde for lærerne om arbeidstiden ble endret kontra det å leve med et samfunn som så ned på deres nåværende arbeidstid.

Det var dermed et paradoks at Norsk Lærerlag la fram krav om en bundet arbeidstid i en periode hvor lærerne kjempet for en oppvurdering av sitt yrke i form av økt lønn. Ved å gå inn for et forslag som dette, om mer bundet arbeidstid, bekreftet Norsk Lærerlag at kritikerne til læreryrket hadde et poeng. Med andre ord var det da lærerstanden som bekreftet tanken om latsabben som kunne dra hjem når han ville og ikke forholde seg til ordentlig arbeidshverdag.

Reaksjonen fra lærerne i lønnskamp var klar: ”Lærerne må ha mot til å si fra at det er denne arbeidsformen som passer best til det de skal utføre!”.¹⁸² Resultatet av Norsk Lærerlags handlinger ble minsket tillit hos sine medlemmer som følte seg sviktet av sin egen organisasjon. ”Krangler så busta fyker” var en av overskriftene i VG som dekket landsmøtet til Norsk Lærerlag.¹⁸³ På mange måter ble det en bekreftelse på at Norsk Lærerlags valg hadde gjort mer for å svekke læreryrket enn faktisk å styrke det. En lærer uttalte: ”Vi satset alt og tapte”.¹⁸⁴ Lærerne følte seg som tapere etter to år med lønnsforhandlinger og Norsk Lærerlag ble utpekt som synderen. Organisasjonen bekreftet langt på vei hva lærerne hevdet og la seg nærmest langflate. Øverste leder, Per Wøien, antydte selv at Norsk Lærerlag burde ha lagt seg på en langt tøffere linje i lønnskampen.¹⁸⁵ Etter at alt var sagt og gjort var det en lærerstand som følte seg sviktet av sin egen organisasjon i en av de største lønnskampene på lenge. Dette bekreftet de selv: ”Mange av medlemmene i Norsk Lærerlag føler seg sveket av sin egen ledelse etter det de kaller århundrets kamp”.¹⁸⁶ Norsk lærerlag hadde delvis svartmalt sine medlemmers yrke, som igjen hadde resultert i en følelse av nederlag. Denne resignasjonen var det flere som fryktet hadde påvirket lærerrekrutteringen negativt.¹⁸⁷

---

¹⁸¹ Aftenposten 15.07.1986 Side 7

¹⁸² Aftenposten 31.01.1986 Side 16

¹⁸³ VG 12.10.1988 Side 7

¹⁸⁴ VG 12.10.1988 Side 7

¹⁸⁵ VG 12.10.1988 Side 7

¹⁸⁶ VG 12.10.1988 Side 7

¹⁸⁷ NTB 17.07.1987 – Lærerlaget bidrar til lærermangel

Fokus på en overdreven lærerflukt?

Det var som kjent en reell bekymring blant politikere og lærere selv for hvordan rekrutteringen til læreryrket skulle påvirkes av den negative omtalen i media. Det ble gjort undersøkelser ved Institutt for Samfunnsforskning, blant annet i 1986, som tok sikte på å belyse dette problemet.¹⁸⁸ Denne undersøkelsen var interessant fordi den var med på å avdekke litt av holdningene blant lærerne til deres eget yrke. Samtidig kunne den belyse om det hadde noe å si for potensiell rekruttering. Lærerne hadde potensiale til å påvirke rekrutteringen negativt med hvordan de omtalte sitt eget yrke.

Tallene viste at 40 % av lærerne spurt i undersøkelsen ønsket å skifte jobb innen 10 år. Dette var påfallende sammenlignet med andre yrker. Hos postfunksjonærer og hjemmehjelpere var dette tallet mye lavere. Det var også utrolige forskjeller på hvilke av de yrkene som ville anbefale sitt yrke videre. 84 % av postfunksjonærene og 80 % av hjemmehjelperne snakket varmt om yrket sitt. Hos lærerne var dette tallet nede på 39 %, altså under halvparten. Med utgangspunkt i dette fortalte det om en dyster framtid for rekruttering til læreryrket. Det som var interessant var at det kom en tydelig holdning fram blant lærerne. En holdning som viste resignasjon. Lærerne var ikke like glad i sitt yrke sammenlignet med andre. Det var også noe som bygget opp under det som kom fram i media. Lærerne var ikke flinke til å snakke opp sitt yrke, heller tvert i mot.

Det var likevel tall i undersøkelsen som tydet på at lærerne hadde et grunnlag for å være misfornøyd. 81 % av lærerne svarte at de hadde jobbet overtid uten kompensasjon, sammenlignet med postfunksjonærene på 6 %. Samtidig var det bare en tredjedel av lærerne som hadde tenkt på videre utdanning utover det de hadde på nåværende tidspunkt. Dette resultatet kom også dårligere ut enn hjemmehjelperne og postfunksjonærene som skåret 60 %. Konklusjonen i undersøkelsen var at læreryrket var en av seks yrker som norsk ungdom ikke kunne tenkt seg å velge etter endt utdanning.¹⁸⁹ Denne undersøkelsen var på langt nær en fasit i seg selv over om lærerne pratet ned sitt yrke i media eller i offentligheten, men var en god indikasjon om hva lærerne selv følte når de skulle prate om sitt yrke. Resultatene var nedslående. Forskeren som var ansvarlig for undersøkelsen bekreftet dette i en uttalelse til

---

¹⁸⁸ NTB 27.08.1986 – Lærere misfornøyd med jobben

¹⁸⁹ Aftenposten 27.08.1986 Side 24

Aftenposten: ”Jeg er sikker på at lærernes og elevenes vurdering av læreryrket vil ha en negativ virkning på rekrutteringen til yrket på lengre sikt”¹⁹⁰ Lærernes holdning var i seg selv så negativ at det kunne skape lærermangel.

Det var flere som så det som nødvendig å diskutere tilstanden i læreryrket og om flukten var reell. Det var tanker i tiden som mente at lærernes svartmaling av eget yrke hadde utløst et hysteri rundt lærerflukten. En interessant teori ble presentert av Svenn Helskog i en avisartikkel om lærernes holdninger. ”Påstandene om flukt fra læreryrket er i stor grad basert på følelser og antagelser. Det finnes ikke tall som kan bekrefte dem. Skoledirektørens rapporterer at det ikke er vanskelig å skaffe lærere til grunnskolen.”¹⁹¹ Her fikk påstanden om en stor krise blant lærerne motstand. Her gikk man også langt på vei til å skyldte på lærernes og skolefolks holdninger til sitt eget yrke som en årsak til medieoppslagene om lærerflukt. En slags resignasjon eller svartmaling var det mulig å beskrive det som. Samtidig skulle tallene vise at det ikke var et problem å rekruttere lærere til skolene. Grunnskolene hadde nok lærere og ta av, mens den videregående skole riktignok hadde litt større utfordringer. På tross av utfordringer i den videregående skolen ble det hevdet at det var ikke tall som tydet på noen lærerflukt.¹⁹²

Eksempler på følelser og holdninger som ble beskrevet om læreryrket og flukten var ikke vanskelig å finne i avisene. ”Jeg har opplevd at mange av mine kolleger knapt tør å vedkjenne seg jobben som lærer, sier Torgeir Nielsen”.¹⁹³ Utspillet kom fra en frustrert lærer, som kunne tilføye at han nå var glad for at media hadde fått øynene opp og satte fokus på det han mente var en lærerflukt. Læreren i artikkelen beskrev en holdning blant sine kolleger som resignerte og nesten skamfulle over å være lærer slik situasjonen var nå. Det som var oppsiktsvekkende var at han selv ikke hadde tall som kunne bevise en lærerflukt. Et slikt utspill måtte gjenspeile noe av det Svenn Helskog mente da han beskrev situasjonen som styrt av antagelser og følelser.

Halvveis ut i 1987 kunne Aftenposten melde om den rene masseflukt fra læreryrket, og debatten blusset opp igjen.¹⁹⁴ Det ble også skrevet om en ”forgubbingsprosess” på grunn av

---

¹⁹⁰ Aftenposten 27.08.1986 Side 24

¹⁹¹ Aftenposten 21.04.1986 Side 10

¹⁹² Aftenposten 21.04.1986 Side 10

¹⁹³ Aftenposten 09.08.1986 Side 9 (sic 999)

¹⁹⁴ Aftenposten 10.06.1987 Side 4

den manglende interessen fra yngre lærere. Per Wøien, lederen i Norsk Lærerlag, beskrev situasjonen som dramatisk og kalte det som skjedde for et samfunnsproblem.

Spørsmålet blir om Wøiens beskrivelse av situasjonen stemte med virkeligheten? Valgte han å overdrive, svartmale situasjonen? Det tok ikke lenge før det kom reaksjoner på utspillet til lederen av Norsk Lærerlag. Andre mente nemlig at det bildet som ble malt av lærerne og lærerstudentene i ulike media var statistikk som ble presentert på en feilaktig måte.¹⁹⁵ Måten det ble gjort på ga ikke et helhetlig bilde av situasjonen.

Et eksempel på dette var å unnlate nevne søkingen til allmennlærerutdannelsen var betydelig forbedret i 1987, noe som ikke var tilfelle rett etter 1980. Det ble hevdet at søkingen hadde økt dette året med 40 % og at karaktersnittet var langt bedre på grunn av den økte kampen om studieplassene.¹⁹⁶ Disse tallene kom ikke fram i de fleste avisoppslag om krisen i det norske læreryrket, og heller ikke Wøien selv pratet om dette. Sistnevnte må ta sin del av skylden for å krisemaksimere situasjonen. Samtidig hadde han sin agenda, nemlig å presse politikerne til å fokusere på en opprustning av lærernes yrke.

Det skal også nevnes at Wøien ble sitert i Aftenpostens lederartikkel om dette problemet, hvor avisen selv unnlot å nevne de positive sidene ved rekrutteringen. Disse tallene kom ikke på trykk før en måned senere da Olav Svartdal, fra Lærerutdanningsrådet, så seg lei på mediernes svartmaling av situasjonen. *”Forskjellige medier har i den senere tid gitt et bilde av lærerne og lærerstudentene som ikke stemmer med virkeligheten. Statistisk materiale og informasjon fra undersøkelser har vært presentert på en måte som dekker visse detaljer, men som ikke er egnet til å gi et riktig helhetsbilde av situasjonen”*.¹⁹⁷ Det var vanskelig å legge all skyld på en part i denne saken, da Per Wøien ikke var den eneste som svartmalte lærerflukten for lærerne. Det fantes flere eksempler på lærere eller ledelse som krisemaksimerte situasjonen i norsk skole.

Situasjonen var ikke svart-hvitt og ble ikke mindre komplisert med ulike meninger om tolkningen av statistikk for grunnskolelærere og opp til lektornivå. Her var det mye data som kunne spinnes til å fremme det man ville i en intens lønnskamp. Det var derfor interessant å lese Thorleif Andreassens artikkel i Aftenposten i starten av 1986. Dette var en god stund før

---

¹⁹⁵ Aftenposten 10.07.1987 Side 7

¹⁹⁶ Aftenposten 10.07.1987 Side 7

¹⁹⁷ Aftenposten 10.07.1987 Side 7

Wøien, halvveis ut i året 1987, refererte til lærerflukten som et samfunnsproblem. Halgrim Berg, stortingsrepresentant fra Høyre, ble i denne artikkelen sitert på å beskrive lærerflukten som en psykose mange steder i landet.¹⁹⁸ Det ble manet til å få inn optimisme i systemet fordi det var en oppfatning av at det var et problem med mye negativitet. Dette ble vist i avisoppslag gjennom lærere og uttalelser fra lærerlederne. I første kvartal av 1988 kunne man lese i avisene overskrifter som ”*oppsigelsestrusler bare tomme ord*”¹⁹⁹ I påfølgende artikkel stod det ”*Lærernes dystre spådommer om masseoppsigelser har hittil ikke slått til*”. Ordbruken i artikkelen, som ”dystre spådommer”, gikk langt på vei til å bekrefte en resignert holdning blant lærerne de to siste årene.

Aftenposten, som tok utgangspunkt i Oslolærerne, presenterte tall som viste tydelig at det ikke var noen tegn til en lærerflukt eller masseoppsigelser.²⁰⁰ Hopper vi fem måneder fram og til starten på skoleåret 1988 ble det hentet fram nye tall i Aftenposten. På tross av uroen som hadde herjet blant skolefolk om lærerflukt, så kunne avisen avkrefte at dette var blitt tilfelle over sommeren 1988. Mange tusen lærere hadde blitt ansatt og tallet på ukvalifiserte lærere var noen steder betydelig lavere enn tidligere år.²⁰¹ Bildet viste at situasjonen var på langt nok så nær så dramatisk og negativ som mange lærere, inkludert Norsk Lærerslags Per Wøien, hadde gitt uttrykk for i media.

---

¹⁹⁸ Aftenposten 24.02.1986 Side 3

¹⁹⁹ Aftenposten 22.03.1988 Side 2

²⁰⁰ Aftenposten 22.03.1988 Side 2

²⁰¹ Aftenposten 06.08.1988 Side 18

Kapittel 7: Lønn og læreren

Hvor ille stod det egentlig til?

Hvor reell var lærernes nød? Det skulle vise seg at det ikke bare var i de største avisene at de negative holdningene kom fram. Fakta om lærernes dårlige kår ble også publisert i artikler andre steder, slik som i Norsk Skoleblad. Her var meningen å informere andre skolefolk om situasjonen. ”Andre lærere er i økonomisk krise og har rett til sosialhjelp for å klare sine utgifter. Sosialkontorene har full forståelse for dette”.²⁰² Norsk Skoleblad var et offentlig medie på linje som Aftenposten og VG, men naturlig nok ikke i like stort omfang. Artikkelen viste likevel at det var en reell bekymring blant lærerne også utenom lønnsdebatten i riksavisene. Hvordan stod det egentlig til med lærernes lønn sammenlignet med andre yrker? Lønnsbildet og lønnsstatistikk fra midten av 1980-tallet blir relevant for å kunne svare på dette spørsmålet.

Rammer for lønnsoppgjør på 1980-tallet

For å skape en helhetlig oversikt over lærernes lønnsbilde blir det viktig å se på lønnsstatistikk fra perioden 1986 til 1988, samt årene før. Det er nyttig å se på landets økonomi og rammer for lønnsforhandlinger for å få en bedre forståelse av den økonomiske situasjonen partene måtte forholde seg til.

Første del av 1980-årene var sterkt preget av påvirkning og reaksjoner fra 1970-tallet, hvor staten var i stor grad involvert i økonomien og markedet. Det ble nå dermed sett som viktigere å motarbeide alt som lignet sentralisering og sterk statlig styring. Dette påvirket myndighetenes posisjon videre til lønns- og inntektsdannelsen.²⁰³

De ikke-sosialistiske regjeringene på starten og midten av 1980-tallet var tydelig mindre opptatt av hvordan partene gjorde det seg i mellom og utfallet av forhandlingene. Partene i lønnsoppgjør var mer eller mindre overlatt til seg selv. I denne perioden var fokuset rettet mot

---

²⁰² Norsk Skoleblad 40/85 13.12.1985

²⁰³ Høgnes, Geir. Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv. Oslo 1997: 12

industriens konkurransevne i den økonomiske politikken. Da ble det sterkere tilpasninger til markedet, hvor lønnsfastsettelsen ikke var noe unntak.²⁰⁴ Forskjellen ble klar når man sammenlignet politikken med de sosialdemokratiske regjeringene i fortiden

Når Arbeiderpartiet tok over for Willoch-regjeringen i 1986, ble det ikke gjort store endringer umiddelbart. Norsk økonomi var preget av stort forbruk av varer og tjenester, som igjen førte til en oppgang i økonomien. Dette førte til en utvidet pengepolitikk som holdt renta nede. I etterkant av dette ble det et kraftig etterspørselspress og en etterfølgende lønns- og prisoppgang. Når Brundtland tok over, var lønnsoppgjøret kommet så langt at det var lite man kunne gjøre for å snu denne politikken hvor man valgte å blande seg inn minst mulig.²⁰⁵ I dette tilfellet hadde regjeringen hadde i bunn og grunn ikke noe valg. På grunn av lite handlingsrom var det tilsynelatende vanskeligere å handle aktivt ovenfor en frustrert lærerstand og deres *forventinger* til lønn. Disse forventingene det er snakk om var basert på innlegg i avisen som beskrev lærerlønna som en skam.²⁰⁶

Et prisfall på olje i 1986 og et sterkt etterspørselspress førte til politiske innstramninger finansielt i siste halvdel av 1986 og i 1987-88. Den økonomiske effekten av dette kom imidlertid ikke før på starten av 1987. Lønnsoppgjørene fram til 1987 ble gjennomført under mer liberalistiske politiske forhold enn årene som kom etter. Årene etter 1987 var på sin side preget av det økonomiske tilbakeslaget som satte inn vinteren 1985/86. Året 1987 ble dermed et ”inntektspolitisk unntaksår”, som hadde fravær av sentrale lønnstillegg i hele arbeidsmarkedet. I 1988 og 1989 fikk man lønnslover som satte begrensninger på maksimale lønnstillegg i gitte kronebeløp, noe som viste at staten var blitt mer styrende sammenlignet med tidlig på 80-tallet. Dermed kan vi se at lønnsoppgjør i årene 1985-86 hadde andre forutsetninger, da de var preget av sterk innenlandsk høykonjunktur. Oppgangen i norsk økonomi fortsatte utover 1986, på tross av kraftig fall i råoljeprisen.²⁰⁷ Disse ulikhetene for lønnsdannelsene gir oss muligheten til å forstå lønnsbildet på 1980-tallet bedre.

---

²⁰⁴ Høgsnes, Geir. Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv. Oslo 1997: 12-13

²⁰⁵ Høgsnes, Geir: 13

²⁰⁶ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

²⁰⁷ Høgsnes, Geir: 13-14

Før lønnsoppgjøret

Hvordan var lærernes lønssituasjon i årene før lønnsoppgjøret startet for fullt i 1986? Det vil være nyttig å se på lønn og lønnsutviklingen sammenlignet med andre yrker på samme måte som under og etter lønnsoppgjøret. På denne måten er det mulig å danne seg et bilde av lærernes situasjon og om hvor stor endring de spesielle årene med lønnsoppgjørene resulterte i senere.

Tallene fra 1982 til 1985 er hentet fra Statistisk sentralbyrå og viser regulativlønn samt andre tillegg. I tabellene er lærere i barneskolen en betegnelse på alle lærere med ulik utdanning i forskjell til på den videregående skole hvor bare tittelen lektor er representert.

Tabell 1.1 (1982). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn og faste tillegg i kroner pr. måned.

1982	Lærere barneskolen	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Postkasserer	Tollinspektører	Førsteamanuensis
Månedsfortjeneste	9865	12608	9837	8193	9850	13226

Kilde: Statistisk sentralbyrå.²⁰⁸

Ifølge tabell 1.1 var lærere i barneskolen på høyde med politibetjenter og inspektører innenfor tollvesenet i 1982. Samtidig var lønna med god margin høyere enn en typisk postkasserer, noe lærerne forventet. Denne forventningen begrunnes med at skolefolk sammenlignet seg med yrker, som tradisjonelt tjente langt høyere og med lengre utdanning enn en postkasserer.²⁰⁹ Lektorer i den videregående skolen tjente betraktelig bedre enn sine kolleger på barneskolen. Likevel kunne ikke en vanlig lektor på starten av 1980-tallet måle seg med en førsteamanuensis på universitetet. Med utgangspunkt også her i lengde på utdanning var ikke dette en oppsiktsvekkende lønnsforskjell mellom en lektor og førsteamanuensis.

²⁰⁸ Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996 <http://www.ssb.no/a/histstat/publikasjoner/ereg77-96.html#06.05>. (aksessert 24.11.2013)

²⁰⁹ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

Tabell 1.2 (1983). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn og faste tillegg i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1983	Lærere barneskolen	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Postkasserer	Tollinspektører	Førsteamanuensis
Månedsførtjeneste	10508	13135	10307	8683	10424	13815
Stigning	6,5%	4,1%	4,7%	5,9%	5,8%	4,4%

Kilde: Statistisk sentralbyrå.²¹⁰

Når det gjelder lønnsutviklingen var det lite som skilte lærerne fra de utvalgte yrkene som tabell 1.2 viser. Samtidig ble det klart at lærerne ikke stagnerte i lønn og i noen tilfeller opplevde de større lønnsvekst. Lektorene på videregående skole kunne imidlertid oppleve å ha minst framgang fra 1982 til 1983 i rein lønnsvekst, men lå ikke langt unna en førsteamanuensis.

Tabell 1.3 (1984). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn og faste tillegg i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1984	Lærere barneskolen	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Postkasserer	Tollinspektører	Førsteamanuensis
Månedsførtjeneste	11266	13882	11531	9232	10969	14931
Stigning	7,2%	5,6%	11,8%	6,3%	5,3%	8%

Kilde: Statistisk sentralbyrå.²¹¹

Når det kom til året 1984 var det fortsatt lærere på barneskolen som hadde størst økning i lønn sammenlignet med de foregående årene. Lektorene hang etter. Politibetjentene opplevde en vekst på hele 11,8 %. Den typiske lektor kunne dermed registrere at en annen yrkesgruppe hadde over dobbelt så høy lønnsøkning fra 1983 til 1984. Dette var også en yrkesgruppe med kortere utdanning. En lektor gikk ut i media og kommenterte at de som yrkesgruppe var tynget ned av store studielån som en følge av deres lange utdanning.²¹² Dette var et interessant poeng, men var ikke et stort tema i lærernes lønnsdebatt ifølge mine kilder.

²¹⁰ Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996

²¹¹ Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996

²¹² Aftenposten 01.04.1986 Side 2

Tabell 1.4 (1985). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn og faste tillegg i kroner pr. Måned og stigning i prosent fra året før.

1985	Lærere barneskolen	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Post-kasserer	Toll-inspektør	Første-amanuensis
Månedsførtjeneste	12057	14739	11969	9723	11482	16079
Stigning	7%	6,1%	3,8%	5,3%	4,6%	7,6%

Kilde: Statistisk sentralbyrå.²¹³

I året før lærerne skulle ut i lønnskamp er det verdt å merke seg at barneskolelærerne fortsatte sin relativt høye vekst i lønn. Dette hadde nå holdt seg stabilt i flere år. Lektorene nådde ikke opp på dette nivået, men opplevde også større lønnsøkning enn de andre yrkene.

Politibetjenter hadde på langt nær noen sterk vekst. Unntaket var de som jobbet som førsteamanuensis, hvor lønnsveksten fortsatte å overgå lektorene.

Tabell 1.5 (1982-1985). Stigning i lønn fra 1983 til 1985.

1982-1985	Lærere barneskolen	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Post-kasserer	Toll-inspektører	Første-amanuensis
Stigning	20,7%	15,8%	20,3%	17,5%	15,9%	20%

Kilde: Statistisk sentralbyrå.²¹⁴

Når det gjelder lønnsvekst fra 1982 til 1985 utpeker det seg en vinner blant lærerstanden. Barneskolelærerne kom best ut av perioden før lønnsoppgjøret lønnsmessig. Marginen var dog ikke stor. Lektorene "tapte" til lærere, politibetjenter og postkasserne, alle med betydelig kortere eller ingen utdanning. Lektorene måtte også se seg slått av universitetsansatte med tradisjonelt lengre utdanning. Dette viser at lærerstanden totalt sett ikke var langt unna eller langt over når det gjaldt lønnsvekst. Dette gjaldt sammenligning opp mot grupper som både hadde brukt kortere og lengre tid på utdanning.

²¹³ Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996

²¹⁴ Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996

Utfallet av lønnsoppgjøret i 1986-1988

I mars 1988 nærmet lønnsforhandlingene seg slutten. Lærerne hadde forhandlet med staten siden 1986 av og på innimellom streiker og demonstrasjoner. Nå hadde nemda for lærernes lønnsoppgjør gjort seg ferdig og det ble lagt fram en kjennelse om lønns- og arbeidstidsspørsmål. Totalt økte lønnsrammen med 120 millioner kroner mer enn det staten kunne tilby på starten av året. Lærerne måtte forholde seg til et tilbud mellom 3500 kroner og 9800 kroner i lønnstillegg, avhengig av stilling. En kortere arbeidstid fikk de ikke gjennomslag for, men forhandlinger om dette skulle bli videreført i Kirke- og undervisningsdepartementet.²¹⁵ Totalt sett fikk alle lærerne et ekstra lønnstrinn. Lektorene skulle få topplønn etter 16 år, sammenlignet med 26 år før lønnsoppgjøret. Det ville bety at lektorer med mellom 16 og 26 års ansiennitet kunne rykke opp to lønnstrinn.²¹⁶

Lønnsutvikling fra 1986

For å kunne sette lærerens lønn i perspektiv har jeg også i denne perioden valgt å sammenligne det med en rekke andre yrker i samtida. Tallene på lønn for 1986 til 1990 er hentet fra Institutt for samfunnsforskning hvor Geir Høgsnes og Harald Dale-Olsen har laget en rapport om lønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv. Forskjellen på lønnstallene for denne perioden er nå at lønnsstatistikken i tabellene inneholder bare regulativlønn, altså ikke medregnet tillegg som i de foregående tabeller. Dette utgjør ingen hindring i å sammenligne lærerne opp mot andre yrker, da målet er å vise en generell tendens i lønnsutvikling i hver periode.

Lønnstallene starter på året 1986 ettersom det også er da lønnskampen og mitt fokus på lærerne begynner. Kilden har ikke tall for alle yrkene like langt tilbake og dette varierer en del. Noen yrker går lengre tilbake på 1980-tallet. Lønnsstatikken i rapporten for skolene starter på 1986 og det er dermed også et naturlig sted å starte.

Når det gjelder yrkene som er representert i tabellen, er disse plukket ut med hensikt.

Adjunker er ikke nevnt spesifikt i rapporten til Høgsnes og Dale-Olsen, men lærere i barne-

---

²¹⁵ NTB - Variert Lønnstillegg og uendret arbeidstid for lærerne 15.04.1988

²¹⁶ Aftenposten 16.04.1988 Side 10

og ungdomsskolen, lektorene i ungdomsskole og den videregående skole samler opp hovedbestanddelen av lærerstanden. Adjunktene er likevel med i kategorien for lærere i barneskolen da dette innebærer både ufaglærte og faglærte lærere. Det gjør det også mulig å sammenligne om noen deler av lærerstanden skilte seg ut. Valget av yrker til sammenligning er ikke tilfeldig da alle har regulativlønn til felles. De utvalgte yrkene er også helt ordinære og kjente yrker, som jeg mener kan være naturlig å sammenligne læreryrket med i samfunnet i samtida. Et annet fellestrekk yrkene i tabellen deler er at de starter med tilnærmet likt lønnsnivå, med kun noen unntak. Ettersom lektorer i utgangspunktet tjente en del mer sammenlignet med en lærer på barneskolen vil det være vanskelig å finne yrker som har identisk utgangspunkt i 1986.

Kilden til denne lønnsstatistikken forteller ikke noe om ansiennitet. Ettersom den også har tall på kun regulativlønn har jeg valgt å bruke dette for å få et mest likt grunnlag for sammenligning med andre yrker.

Tabell 2.1 (1986). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned.

1986	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Månedstjeneste	11923	14673	15024	11134	11659	10286
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Månedstjeneste	17269	11575	11672			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²¹⁷

I 1986, som vist i tabellen 2.1, tjente lærere i barneskolen bedre enn yrker som politibetjenter, lokomotivførere, postkasserer, fengselsbetjenter og de som jobbet med tollinspeksjon. Barneskolelærerne kunne likevel ikke måle seg med førsteamanuensis, noe som ikke var påfallende tatt utdanning i betraktning. Sammenlignet med sistnevnte yrkesgruppe var også lektorer et godt stykke bak. Dette indikerer at utgangspunktet til lærerne i 1986 ikke var dårligere enn mange av disse yrkene, heller tvert i mot. Unntaket var ansatte på universitetsnivå. En lærer tjente like bra, om ikke bedre enn yrker som man skulle forvente de

²¹⁷ Høgsnes, Geir: 102-114

var på nivå med ut ifra utdanningslengde. Sammenlignet opp i mot disse yrkene stemte antall år med utdanning med lønna. Tatt i betraktning en førsteamanuensis lengde på utdanning vil fortsatt dette stemme.

Lærerne uttalte selv i starten på 1986 at lærerlønna var en skam.²¹⁸ I praksis ville det si at lærerne følte de ikke bare fortjente å tjene bedre enn yrker som politibetjent, tollinspektør eller lokomotivfører, men at de også skulle tjene vesentlig bedre enn disse yrkesgruppene. Påfallende var det et voldsomt fokus på lærernes krav i media i en periode på over to år i 1986-1988, hvor debatten rundt andre yrker havnet i skyggen. Lærerne var en av yrkesgruppene som ”krevde” mest oppmerksomhet rundt sine krav, men som ifølge lønnsoversikten ikke led den nød de ville det skulle fremstå som. Her blir det viktig å skille mellom lønn sammenlignet med andre yrkesgrupper i samfunnet og argumentene om at lærerlønna i seg selv førte til en flukt fra yrket. Det er også viktig å påpeke på at lønnsstatistikk ikke kan si noe om forventninger til lønn.

Tabell 2.2. (1987). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1987	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Månedsfortjeneste	12322	14918	15337	11213	12063	10313
Stigning	3,3 %	1,6 %	2 %	0,7%	3,4 %	0,2%
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Månedsfortjeneste	18746	11541	12211			
Stigning	8,5%	-0,2%	4,6%			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”²¹⁹

Et viktig spørsmål var om lærernes lønn fikk en positiv stigning som følge av starten på lønnskampen i 1986. Sammenligning av stigning i lønn prosentvis for 1987, gjelder for de samme yrkene som i 1986 og er basert på regulativlønn.

²¹⁸ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

²¹⁹ Høgsnes, Geir: 102-114

Tabell 2.2 viser at av lærerne var det klart at de som jobbet på barne- og ungdomsskole økte mest i lønn, men ikke vesentlig. Førsteamanuensis, som må regnes nærmest lektoryrket i denne sammenheng, økte betraktelig i lønn sammenlignet med sistnevnte i denne perioden. Statistisk sett var ikke dette en stor endring, men viste tendensen midt oppe i en av de største lønnskampene for lærerne. Det viste at lærerne, på tross av store forventninger vist gjennom media²²⁰, ikke skilte seg ut blant yrkesgruppene i statistikken dette året.. De som jobbet som førsteamanuensis hadde på sin side vesentlig større lønnsøkning. Sammenlignet med grupper i politiet og i postvesenet, som nærmest stod på stedet hvil, hadde likevel alle lærerne en framgang fra 1986 til 1987.

Tabell 2.3 (1988). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1988	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Månedsfortjeneste	13346	16274	16726	11642	12406	10724
Stigning	8,3 %	9%	9%	3,8%	2,8%	3,9%
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Månedsfortjeneste	19116	11880	12568			
Stigning	1,9%	2,9%	2,9%			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²²¹

I 1988, som vist i tabell 2.3, hadde det skjedd drastiske endringer for lærerne og lektorer. Det var bestemt fra 1. mars 1988 at alle lærere skulle rykke opp et lønnstrinn. Dette var et resultat av lønnskampen, og innebar et lønnstillegg som varierte mellom 3500 og 9800kr. Tidligere på året hadde lærerorganisasjonene avvist et flatt tilbud på 5800kr.²²² Utfallet var utvilsomt mer lønnsomt for adjunkter og lektorer, sammenlignet med lærere på barne- og ungdomsskolen. Grunnen til dette var fordi adjunkter og lektorer lå høyere på lønnsstigen. Dette viser også tallene i tabell 2.3, hvor forskjell i stigning mellom lærer og lektor var på 0,7 %. Det viste seg

²²⁰ Aftenposten 15.01.1986 Side 2

²²¹ Høgsnes, Geir: 102-114

²²² NTB – Variert lønnstillegg og uendret arbeidstid for lærere 15.04.1988

også at lønnskampen hadde gitt uttelling for lærerstanden. I 1988 hadde lærerne totalt sett mer en dobbelt så stor lønnsøkning som mange andre yrker, blant annet politibetjenter, fengselsbetjenter og tollinspektører. Lærerne hadde, som et resultat av lønnskampen, tatt kraftig innpå mange yrker. Merkbart var det at lærernes framgang var nå langt større sammenlignet med en førsteamanuensis på universitetet. På det meste hadde lektorene over 7 % mer enn en universitetsansatt i lønnsøkning på bare et år.

Skulle vi tro på lærerorganisasjonene og deres forhandlere var dette et resultat lærerne var tilfredse med. Likevel kom det ikke fram hva den vanlige lærer mente.

*”Lærerorganisasjonenes forhandlere er godt fornøyde med resultatet, og tror at streikeaksjonene og den massive lærer-protesten har hatt en positiv virkning på resultatet”.*²²³

Samtidig var det blandete følelser landet rundt. Det at man fortsatt spekulerte i om resultatet av lønnsoppgjøret kunne utløse nye aksjoner og streik fra lærerne sa sitt om at ikke alle var fornøyde. Resultatet brøt tross alt med den sosiale profilen som lå i statens siste tilbud med 5800 kroner i lønnstillegg til alle.

Det kunne meldes om en ”*halv seier*”²²⁴ tross mer lønn til lærerstanden. Det var samtidig en bekymring for at det var for lite, kom for seint og at det ville gå ut over rekrutteringen til læreryrket. Et eksempel var en rektor som skrev et innlegg i Aftenposten i kjølvannet av lønnsoppgjøret. Inntrykket var at utfallet av to år med lønnskamp og resultatet hadde drept entusiasmen i skolen og at den nå var en død institusjon preget av motløshet. *”Hvordan vil Regjeringen gi skolen den optimisme som er helt nødvendig for at det skal bli glød og glede ved læreryrket, noe som har preget norsk lærerstand?”*²²⁵ Det var en følelse av å bli sviktet, både av utfallet av lønnsoppgjøret og manglende engasjement fra politikerne forut for dette.

---

²²³ Nordlys 16.04.1988 Side 9

²²⁴ Aftenposten 16.04.1988 Side 10

²²⁵ Aftenposten 09.07.1988 Side 2

Tabell 2.4. (1989). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1989	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Månedsførtjeneste	13982	17127	17486	12269	13001	11362
Stigning	4,7%	5,2%	4,5%	5,3%	4,8%	5,9%
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Månedsførtjeneste	19715	12428	13134			
Stigning	3,1%	4,6%	4,5%			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²²⁶

Tabell 2.4 viser utviklingen det påfølgende året etter lønnsoppgjøret var unnagjort. Det var naturlig å anta en nedgang i lærernes lønnsutvikling fordi 1988 var et unntaksår. Av lærerne var det lektorer på ungdomsskolen som hadde høyest stigning med 5,2 % sammenlignet med året før.

Året etter det store lønnsoppgjøret viser at alle yrkene presentert hadde nå en relativ lik lønnsutvikling og ingen skilte seg spesielt ut. Likevel er det verdt å merke seg at det yrket med lengst utdanning, førsteamanuensis, også var ”lønnstaper”, i relativ forstand, dette året med svakest stigning i lønn.

²²⁶ Høgsnes, Geir: 102-114

Tabell 2.5. (1990). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1990	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Månedsfortjeneste	14712	17845	18073	12813	13631	12240
Stigning	5,2%	4,1%	3,3%	4,4%	4,8%	7,7%
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Månedsfortjeneste	20120	12941	13635			
Stigning	2%	4,1%	3,8%			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²²⁷

Når vi kommer til starten på 90-tallet har lektorene en reduksjon i lønnsveksten. Merkbart er samtidig førsteamanuensis stigning på lave 2 %. Likevel er det ingenting spesielt å merke seg ved lærernes lønnsvekst etter lønnsoppgjøret året før. I 1990, som vist i tabell 2.5, fortsetter utviklingen som ”normalt”. Normalt i dette tilfellet vil si at det avviker lite eller ingenting fra de andre yrkene.

Tabell 2.6. (1986-1990). Stigning i lønn fra 1986 til 1990. Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²²⁸

1986-1990	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Politibetjent	Lokomotivfører	Postkasserer
Stigning	18,2%	19,9%	18,8%	13,5%	15,8%	17,7%
	Førsteamanuensis	Fengselsbetjent	Tollinspektør			
Stigning	15,5%	11,4%	11,2%			

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²²⁹

Oppsummert over en periode på fire år, fra starten av lønnsforhandlingene til starten på 1990-tallet er det noen klare tendenser. I lønnsutviklingen hadde lektorene, og da spesielt de som

²²⁷ Høgsnes, Geir: 102-114

²²⁸ Høgsnes, Geir: 102-114

²²⁹ Høgsnes, Geir: 102-114

jobbet i ungdomsskolen, kommet best ut av det når det gjaldt stigning i lønn. De i lærerstanden som i utgangspunktet tjente dårligst, altså lærere i barneskolen, kom også verst ut av det i denne perioden blant sine egne. Med utgangspunkt i lengde på utdanning til førsteamanuensis var det her verdt å merke seg en lavere lønnsvekst. Det skal bemerkes at dette var en utvikling i en periode hvor fokus på lærernes lønnsvilkår var overskyggende alle andre yrker. Det var heller ikke mye som skilte utviklingen mellom barneskolelæreren og postkassereren, noe som må sies å være oppsiktsvekkende tatt sistnevntes mangel på utdanning. På tross av dette så var læreren en stor lønnsvinner hvis man går ut ifra tallene i lønnsstatistikken. Lærerne hadde større lønnsøkning enn blant annet politibetjenter, tollinspektører og de som jobbet i fengselsvesenet på konkret sammenligningsgrunnlag.

Lektoren og ingeniøren

Det var en debatt rundt hvem lærerne kunne og skulle sammenligne lønna si med. En skolesjef gikk ut i Aftenposten og hevdet at læreren og lektorene burde kunne være på nivå med blant annet ingeniører. I følge lærerne selv, var lønnen deres en skam sammenlignet med lønnen til ingeniørene og andre liknende yrkesgrupper. ”Sammenlignet med lønningene for EDB-folk, siviløkonomer, bedriftsøkonomer og ingeniører ofte med en kortere utdanning - er lærerlønnen således bare lommerusk”.²³⁰ Merkbart var det også her fokus på utdanningslengde.

Det var ingen selvfølge at lærere skulle sammenligne seg med ingeniører mente noen. En kollega av skolesjefen, også i Aftenposten, mente at det ville være helt feil å sammenligne yrker på bakgrunn av formell utdanning. ”En ingeniør i Norge er en person som, hvis han eller hun blir utdannet idag, har 3årig ingeniørhøyskole etter videregående utdanning. Det er dermed en utdanning som er likeverdig med lærerutdanning eller adjunktbakgrunn når en bare ser på formell utdannelsesetid”.²³¹ Det var en uenighet, tidlig i lønnsoppgjøret, om læreren kunne måle seg med og sammenligne seg med en yrkesgruppe som ingeniøren. Disse yrkene, og spesielt ingeniørene, så ut til å være yrker som hadde den status og lønn som noen lærere drømte om.

---

²³⁰ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

²³¹ Aftenposten 04.02.1986 Side 2

En nærmere titt på lønnsstatistikken for perioden kan være med på å avsløre lærernes posisjon i forhold til ingeniøren. Det er interessant å se på lønnsforskjellen fra 1987, året før lønnsoppgjøret var klart. Tallene er også her hentet fra Institutt for samfunnsforskning hvor Geir Høgsnes og Harald Dale-Olsen har laget en rapport om lønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv. Hvor realistisk var det for lærerne å sammenligne seg med ingeniørene?

Tabell 3.1. (1987). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. Måned.

1987	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Avdelingsingeniør	Overingeniør
Månedsfortjeneste	12322	14918	15337	15968	18888

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²³²

Tallene i de følgende tabellene, for lærergruppen, er de samme tallene på lønn som tidligere. De gjentar seg nå fra 1987 fordi tall for ingeniører ikke var konsekvente i kildene før dette årstall (1987). Dermed er det for å unngå forvirring at sammenligningen med ingeniøren holdes separat, men med samme tall for lærerstanden.

Utgangspunktet i 1987, som vist i tabell 3.1, viser at en lærer ikke kunne måle seg i lønn med en ingeniør. Dette var midtveis ut i lønnskampen og viste et stort gap. Lektorer på den andre siden var overraskende nære en avdelingsingeniør i regulativlønn. Med dette blir det mer forståelig at noen i lærerstanden ønsket at lektorer og til og med adjunkter sammenlignet seg med ingeniørene. En deltager i debatten sammenlignet i Aftenposten gjennomsnittslønn for adjunkter og blant annet sivilingeniører i 1984 for å understreke sitt poeng.²³³ Dette viste til et ønske om å sammenligne seg med slike yrker. I tabellen fra 1987 var det uansett klart at en overingeniør derimot var milevis over resten.

²³² Høgsnes, Geir: 102-118

²³³ Aftenposten 27.01.1986 Side 2

Tabell 3.2. (1988). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1988	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Avdelingsingeniør	Overingeniør
Månedsførtjeneste	13346	16274	16726	16365	19222
Stigning	8,3	9%	9%	2,4%	1,7%

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²³⁴

Året 1988 ble som kjent et vendepunkt for lærerne lønnsmessig. Objektivt sett var lønnsoppgjøret en suksess. I de tidligere tabellene for samme årstall, med sammenligning av andre ”normale yrker” var det klart at læreren ble lønnsvinneren. I denne sammenheng var det lektoren som var den enestående vinneren med 9 % vekst i lønn. En avdelingsingeniør og overingeniør lå langt bak i vekst og på grensen til stagnering sett i perspektiv med en lektors lønnsvekst. Enda mer oppsiktsvekkende var det at en lektor på den videregående skole nå hadde en høyere regulativlønn sammenlignet med en avdelingsingeniør. Det var klart at det var urealistisk for lærere, bortsett fra lektorer på videregående skole, å måle seg med ingeniører før lønnsoppgjøret. Resultatet av lønnskampene og resultatet i 1988 var med på å endre dette.

Lønnsstatistikken viser samtidig at det bare var de med aller høyest utdanning som kunne måle seg med et yrke som ingeniøren, nemlig lektorene på den videregående skole. Dette samsvarer også med utfallet av lærernes lønnsoppgjør som understreket at de var de med høyest utdanning som kom best ut av det, og hoppet hele to lønnstrinn opp.²³⁵

²³⁴ Høgsnes, Geir: 102-118

²³⁵ Aftenposten 16.04.1988 Side 10

Tabell 3.3. (1989). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1989	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Avdelingsingeniør	Overingeniør
Månedsførtjeneste	13982	17127	17486	16950	19860
Stigning	4,7%	5,2%	4,5%	3,5%	3,3%

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²³⁶

I 1989 fortsatte lærernes framgang i forhold til ingeniørene, men dog ikke i like stor grad. Det som var interessant var at nå hadde også en lektor på ungdomsskolen passert avdelingsingeniøren i regulativlønn. Som et resultat av sin krevende lønnskamp over to år var det nå klart at deler av lærerstanden kunne sammenligne seg med yrker som de for mange år siden ikke hadde mulighet til.²³⁷

Tabell 3.4. (1990). Tabellen viser de ulike yrkers regulativlønn i kroner pr. måned og stigning i prosent fra året før.

1990	Lærer barneskolen og u-skole	Lektor ungdomsskole	Lektor VGS (Allmenn)	Avdelingsingeniør	Overingeniør
Månedsførtjeneste	14712	17845	18073	17398	20203
Stigning	5,2%	4,1%	3,3%	2,6%	1,7%

Kilde: ”Fastlønn og tilleggslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv”.²³⁸

Årene etter 1988 var sentrale fordi det var viktig at lærerne fortsatte sin lønnsvekst om de ikke skulle seile akterut for ingeniørene. I 1990 og i tabell 3.4 ble det klart at lærerne faktisk fortsatte sin vekst og økte mer enn en typisk avdelingsingeniør. I forhold til overingeniører var det også en positiv utvikling ettersom lønnsveksten i lærerstanden fortsatt var en del større.

²³⁶ Høgnes, Geir: 102-118

²³⁷ Aftenposten 13.01.1986 Side 2

²³⁸ Høgnes, Geir: 102-118

Høyere lønn til ingen nytte?

Ut ifra lønnsstatistikken var det klart at lærerne hadde økt sin lønn betraktelig på noen få år. Perioden med størst lønnsvekst kom mellom 1986 og 1988. Spesielt med året 1988 var det året med størst lønnsvekst, som en direkte følge av lønnsoppgjøret og lønnstillegg. Det er dermed interessant å se på læreryrkets anseelse blant det norske folk nettopp dette året. I mitt innledningskapittel refererte jeg til en undersøkelse gjort av Norsk Gallup.²³⁹ Her ble det presentert en liste med yrker rangert etter hvor høy anseelse de hadde blant folk. Læreren havnet langt nede på lista og ble ansett for å være lite populær. Enda mer interessant var det faktum at lærerne dalte tre plasser ned på lista fra sist undersøkelse i 1985. Dette på tross av å befinne seg i en periode med høyere lønnsvekst enn på lang tid. Læreren hadde økt lønningsposen sin, men samtidig blitt mindre populært som yrke.

---

²³⁹ NTB – Statsminister mest velansett yrke 02.08.1988

Kapittel 8: Konklusjon

Oppsummering

I min forskning har jeg prøvd å vise hvilke holdninger folk hadde til læreren, men også hvordan læreren så på sitt eget yrke og status i 1980'årene, en fase hvor det var mye fokus på både lærernes lønn og status. Dette har blitt forsøkt vist gjennom hva som kom fram i media. Tidsperioden har vært lagt til et av lærernes største lønnsoppgjør, nemlig 1986-1988. På denne måten har det vært mulig å se samfunnets reaksjoner til lærerne gjennom nyheter og debattinnlegg publisert i avisene. Samtidig har det blitt klart hvordan lærerne selv forholdt seg til det samfunnet de følte de var med på å bygge for fremtiden.

Det meste av empirien er hentet fra landets aviser, hvor nyhetsartikler, kronikker, kåseri og debattinnlegg om lærerne har vært gjeldende. Jeg har også hentet noe av kildene fra rapporter og statistikk om hva lærerne tjente både før, under og delvis etter lønnsoppgjøret. For å gi en bakgrunn og en ramme til oppgaven har jeg også brukt støttelitteratur for å bedre kunne belyse lærernes situasjon og historikk.

Det er ikke få bøker som er skrevet om lærere, skolen og pedagogikk. Et færre antall bøker er derimot blitt skrevet om skolehistorie, og enda færre om lærernes historie. Gro Hagemann har skrevet noe som jeg anser som den mest omfattende boka på lærerhistorie. Her kan man lese om de tidlige utøverne av læreryrket og dets utvikling, om møtet med okkupasjon og andre verdenskrig frem til vår tid. Gro Hagemanns bok har fortalt om lærernes rolle i endring. Med min oppgave er målet å gå mer i dybden om holdningene til læreryrket. Dette i en tid det kanskje var mest debatt om hva en lærer skulle gjøre og hvor mye han var verdt.

Mine funn

Min problemstilling og utgangspunktet for oppgaven var lærere i lønnskamp - deres og samfunnets holdninger til status og lønn gjennom media i 1986-1988. Målet var å analysere hvordan holdningene til læreryrket var på midten av 1980-tallet - både holdninger om lærere

og holdningene blant lærerne selv. For å undersøke dette så jeg nærmere på i hvilken grad lærerne ble utsatt for lærerhets og hvordan det artet seg. Lærernes forhold til samfunnet har også vært et tema jeg har forsøkt å belyse. Jeg har også fokusert på i hvilken grad lærerne selv var skyld i å prate ned sitt eget yrke i en periode hvor sympati kunne virke verdifullt. Tilslutt ble lønnsstatistikken til læreryrket lagt under lupen for å se om lærerne led noen nød og fikk dårligere lønn sammenlignet med andre.

I delen om lærernes møte med lærerhets, og da nærmere bestemt i media, var det nødvendig å kartlegge folks forventninger til læreryrket og hvordan det hadde forandret seg. Med utgangspunkt i lektoren kom det fram at denne rollen hadde endret seg fra å være i hovedsak en kunnskapsformidler til å bli en altnuligmann, som måtte sjonglere rollene i den moderne skolen. Lektorene selv oppfattet at deres rolle hadde endret seg. De manet til endring og forbedring fordi yrket hadde stagnert i deres egne øyne.

Det var også et tydelig behov blant lærerne for å forsvare seg mot hets. Dette ble klart gjennom flere artikler skrevet av lærerne i avisene, som var fortvilte over lærerhets mot yrket. Samtidig er det ofte vanskelig å definere hva lærerne mente med lærerhets. Spørsmålet blir om lærerhets var noe spesielt for 1986-1988. Eksemplene på lærerhets fra perioden og lærernes forsvar forteller ikke noe om det var noe som skilte seg ut akkurat denne perioden. Likevel viser antall artikler og innlegg i avisene at det var mer fokus på dette enn årene tidligere på 1980-tallet. Dette begrunner jeg med at det var et langt flere artikler om dette tema i denne perioden (1986-1988).²⁴⁰ Det skulle vise seg at forholdet til politikerne var forsuret, som en lærer også uttalte. Politikerne fikk skyld for å drive lærerhets, men det har vært vanskelig å karakterisere det som en hets mot selve yrket. Det kan heller sies å være utskjelling av en streikende part i lønnsoppgjøret. Det samme kunne sies å være tilfellet i kampen mot Kirke- og undervisningsdepartementet der Norsk Faglærerlag vurderte å gå til rettsak etter uheldige uttalelser fra statsråd Grøndahl.

En mer direkte lærerhets skulle dog registreres fra den vanlige mannen i gata i form av kronikker og leserinnlegg. Negative holdninger til lærernes arbeidstid og lange ferier var et mønster i lærerhetsen. Samtidig var det også lite eller ingen begrunnelse bak hetsen. I debatten og innleggene viste det seg å være få som hadde satt seg inn i lærernes arbeidstider

---

²⁴⁰ Atekst - <http://web.retriever-info.com/services/archive.html> (aksessert 04.12.2013)

på og utenfor skolen. Det gjenspeilet seg i uttalelser som at bare vaskekona var å finne på skolen etter kl. 14. Det så ut til å være en frustrasjon blant folk når de skrev innlegg i avisa hvor de foreslo at lærerne kunne jobbe i parkvesenet eller måke snø på vinteren når de hadde så mye tid til overs. I noen tilfeller kom det fram en holdning om at læreryrket hadde man rett til å kritisere.

Dette bringer oss videre til læreren og samfunnet. Her ble det klart at læreren hadde sterke bånd til samfunnet. Det kom også fram at lærerne følte de selv var ekstremt viktige for at samfunnet skulle fungere. Læreren legitimerte sitt yrke med deres innsats for barn. Det var dermed interessant å se at lærerne nå følte at samfunnet hadde sviktet dem. Det ga også indikasjoner på at lærerne brukte dette som et mål på at deres prestisje var dalende. En påfølgende bitterhet mot samfunnet var å registrere om man leste avisene i perioden 1986-1988. Denne bitterheten stammet delvis fra at læreren fra gammelt av hadde sett på seg som en nøktern og nobel sliter, som ga alt for samfunnet. Nå skulle det vise seg at lærerne følte at samfunnet ikke kunne unne dem lønn for strevet. For noen lærere var dette problemet et tegn på en kulturkrise, som utartet seg til å bli en debatt om samfunnets svik av læreren. Andre argumenterte for at det var læreren som hadde sviktet samfunnet. En slik retorikk kunne minne om lektorene som manet til at de måtte forbedre sitt yrke og gjøre det mer attraktivt om samfunnet skulle se opp til dem igjen.

Et viktig spørsmål som kan stilles om årene da lønnsoppgjøret pågikk var om lærerne selv svartmalte sitt yrke i avisene. Allerede i starten på 1986 var det tegn på at landets skoledirektører var misfornøyde med lærernes holdning til eget yrke. Det var et ønske om større optimisme inn i skolen. Depresjon og resignasjon i lærerstanden var ord som ble brukt.

Lærerne skulle også vise seg selv å være skyldige i å male et dystert bilde av sitt yrke. Det var mulig å lese om lærere som proklamerte at de var redde for å sulte ihjel eller at de var nå vant til å være fattig. Samtidig var det innlegg i avisen som påstod at de tjente bedre som avisbud. Andre snakket varmt om jobben som ryddegutt på varehandelen. Det var også en tendens blant noen til å sammenligne seg med andre yrker for å vise hvor dårlig det stod til med læreryrket. I noen tilfeller var dette også et urealistisk, på daværende tidspunkt, grunnlag for sammenligning. Lærernes arbeidsplass, skolen, fikk heller ingen hederlig omtale i media av arbeidsutøverne. Noen skyldte på lærerorganisasjonene som ikke ga noen god reklame for yrket i sin kamp for bedre lønnsvilkår.

Det skulle vise seg at mange mente Norsk Lærerlag sviktet lærerne i større grad enn det lærerne gjorde selv. Et viktig spørsmål var nemlig om lærerne skulle måtte forholde seg til bundet arbeidstid eller ikke. Det viste seg at Norsk Lærerlag, i kompromiss for bedre lønn, var langt på vei villig til å inngå statens krav. Mange lærere så dette som et svik mot lærerstanden og mente at Norsk Lærerlag hadde gitt seg alt for lett. Denne påstand innrømmet Per Wøien langt på vei selv.

Det kom også fram at det var et stort fokus på en potensiell lærerflukt i samtida. Det var en reell bekymring blant politikere og lærere for hvordan rekrutteringen til yrket skulle bli på grunn av den negative omtalen i media. Resultater fra en undersøkelse om lærernes holdninger til eget yrke kunne avsløre at hele 40 % av lærere som ble spurt ønsket å skifte jobb innen 10 år. En negativ holdning til yrket blant mange lærere ble dermed bekreftet på lang vei. Sammenlignet med andre yrker så det ikke noe lysere ut. Forskere gikk ut og sa at lærernes negative holdning ville være skadelig for yrket på lang sikt. Dette var egentlig et spørsmål om hva som kom først. Var det negative arbeidsforhold for lærerne og en negativ holdning til dette som gjorde at mange ville slutte eller var det at mange snakket negativt om yrket som drev lærerne på flukt. Det ble litt som høna og egget, hadde lærerne en negativ holdning med seg eller var det en voksende mentalitet etter flere år med en følelse av å bli urettferdig behandlet. Årsaksforklaringene kunne være flere, men den negative holdningen var til stede og lærerflukten et aktuelt tema i 1986-88.

Samtidig med dette var det en debatt blant skolefolk og lærere om hvor reell denne flukten fra læreryrket var. Lederen i Norsk Lærerlag ble beskyldt fra egne rekker om å framstille situasjonen verre enn det den egentlig var. Det var tydelig at de tall Wøien la fram ikke var god lesning, men det ble klart at de positive tallene ikke ble presentert hverken av Wøien eller gitt noe oppmerksomhet i avisene generelt. Det skulle vise seg å være en langt mer komplisert situasjon og kanskje ikke så negativ som noen i media og deler av lærerstanden skulle ville ha det til.

Det skal understrekes at det er vanskelig å påpeke i hvilken grad lærernes holdning svertet deres eget yrke. Derfor er det også nemlig bare mulig å vise hvilke holdninger som fant sted i en avgjørende periode for læreryrket. Det er umulig å vite hvor mange av lærerne som hadde en slik negativitet til sitt yrke. På tross av undersøkelser gjort som viste et dramatisk antall

som ønsket å bytte jobb er det vanskelig å fastslå dette bombastisk. Når det gjelder debatten og statistikken for lærerflukt mot liten eller ingen lærerflukt er dette et komplisert tema som ikke er lett å gripe fatt i. Dette på grunn av at hver deltager i debatten fokuserte og vektla ulike tall på sin måte.

I delen om lærernes lønnsstatistikk var formålet å finne ut hvor ille det egentlig stod til. Tallene viste at lærerne var på høyde lønnsmessig med de utvalgte yrkene før lønnsoppjøret (1982-1985). Sammenlignet med yrker som politibetjent og førsteamanuensis var det ingen stor nød blant lærerne når det gjaldt lønnsvekst. Fra 1986 av skulle lærerne få en jevn oppgang, med en formidabel opptur i 1988 som var et resultat av lønnstillegg. Her viste det seg at over en periode fra 1986 til 1990 hadde lærerne høyere lønnsvekst til sammenlikning med de fleste andre yrker i tabellen. Lærerne ble i denne perioden en lønnsvinner om man baserte seg på lønnsstatistikken alene. Reaksjonene var blandet og mye tydet på at lærerorganisasjonene var mer fornøyd enn den vanlige lærer.

En interessant debatt om lønn og prestisje utspilte seg i samme periode. Det ble diskutert om adjunkter og lektorer skulle kunne sammenligne seg med grupper som ingeniører. Det var uenighet om lengde på utdannelse skulle gi grunnlag for å trekke deler av lærerstanden opp på samme nivå som ingeniøren. Utgangspunktet i 1987 var at en lektor i den videregående skolen, som tjente best i lærerstanden, ikke hadde like stor lønningspose som hverken avdelingsingeniøren eller overingeniøren. Interessant nok skulle lønnsstatistikken avsløre at lektoren skulle passere avdelingsingeniøren i lønn i denne perioden. Dette kom naturlig nok som et resultat av lønnsoppjøret i 1988. Det viste at debatten på starten av 1986 var aktuell og interessant for lærernes lønn.

Tilslutt var det interessant å se på utfallet av lærernes lønnskamp sammenlignet opp i mot deres popularitet. Basert på undersøkelser kan vi slå fast at lærernes yrke hadde fortsatt å dale i anseelse blant folket i 1988. Forrige måling var 1985 og dermed kan man påstå at mens lærerlønna gikk opp fortsatte deres popularitet å synke.

Det er ikke til å legge skjul på at ulik statistikk kan tolkes på flere måter. Dette viste til og med debatten om lærerflukt i et tidligere kapittel. Det er klart at det er mange variabler som kan spille en rolle når man sammenligner ulike yrker opp i mot hverandre, som tillegg og overtid. Det er ingen lett oppgave å sammenligne lønn for yrker som har såpass ulikt

utgangspunkt. Dermed har jeg også gjort presentasjonen av mine funn i lønnsstatistikken enklest mulig. På tross av dette mener jeg det uansett viser klare tendenser i lærernes lønnsutvikling mot resten av samfunnet.

Tanker om videre forskning

Når denne oppgaven nå er ferdig skrevet er det enkelt å begynne å tenke på hva man kunne ha gjort annerledes. Det er lett å være etterpåklod.

Utgangspunktet for oppgaven var å se nærmere på status blant lærerne og hvordan den hadde utviklet seg. Dette viste seg å være langt mer komplisert å få til så dyptgående som ønsket ved hjelp av aviser. Det hadde vært interessant å oppsøke lærere som var aktive under lønnskampen mellom 1986-1988 for å høre deres historier. I disse intervjuene kunne debatten rundt økt eller dalende status sett i sammenheng med økt lønn vært et tema å se nærmere på. Det hadde gjort det mulig å få vite mer enn det avisene dekket i samtida. Det er ikke til å legge skjul på at mer presise spørsmål til de involverte også kunne ha åpnet opp for nye tema. Et mer balansert perspektiv i oppgaven hadde også vært mulig med intervju av personer som så lønnskampen og lærerne fra utsiden. Dette ville dog blitt et ganske annet prosjekt. Det hadde også vært interessant å høre med lærerne hva som skjedde med yrket i årene etterpå og inn på tidlig 1990-tall.

Når det gjelder bruk av skriftlige kilder er de ulike publikasjonene til lærerorganisasjonene en kilde jeg skulle ønske jeg hadde hatt tid til å forske på. Et eksempel er Norsk Skoleblad som ble utgitt av Norsk Lærerlag. Her er det mulig å gå igjennom alle publikasjoner i årene før, under og etter det store lønnsoppgjøret i 1986-1988. På denne måten kunne temaet blitt sett i lys av hva lærerne mente der. Målet med denne oppgaven var uansett å belyse mer enn bare lærernes lønnskamp, men også holdninger i offentligheten knyttet til det å være lærer. Dette er et tema som fortsatt er høyst aktuelt den dag i dag. Lærernes lønn, deres status og betydning i samfunnet, er stadig tilstede og debatteres i vår tid.

Kilder og litteraturliste

Kilder:

Aftenposten, januar 1986 – desember 1988

Dagens Næringsliv, januar 1988 – desember 1988

Nordlys, januar 1988 – desember 1988

Norsk Telegrambyrå, januar 1986 – desember 1988

Verdens Gang, januar 1986 – desember 1988

Norges Offisielle Statistikk/Undervisningsstatistikk 1980/88

Norsk Skoleblad. 13.12.1985 40/85

<http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article8680341.ece>, Kommunene vil kutte i lærerferien 28.11.2013

Statistisk Sentralbyrå publikasjoner utgitt 1977-1996

<http://www.ssb.no/a/histstat/publikasjoner/ereg77-96.html#06.05> – 24.11.2013

<http://www.Utdanningsforbundet.no> - 03.06.2013

<http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Organisasjonen/siste-nytt/Ti-ar-siden-larerne-ble-samlet/?mode=print>, Ti år siden lærerne ble samlet 03.06.2013

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10141966>, Statsminister Erna Solbergs nyttårstale 2014 02.01.2014

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10127099>, Varsler kraftig lærerløft
28.11.2013

Litteraturliste

Bakkevold, Malena. 1990. *Altruistisk innstilling og strategiske vurderinger*. Oslo

Christie, Nils. 1971. *Hvis skolen ikke fantes*. Oslo

Hagemann, Gro. 1992. *Skolefolk*. Lærernes historie. Oslo

Holm, Gerd. 1975. *Lærer – hvorfor?* Oslo

Husen, Torsten. 1980. *Skolegången har trots allt sina effekter*. Forskning om utbildning nr. 4
(artikkel)

Høgnes, Geir. 1997. *Fastlønns og tillegsslønn for utvalgte yrkesgrupper i norsk arbeidsliv*.
Oslo

Illich, Ivan. 1973. *Det skoleløse samfunn*. Oversatt Risvik. Oslo

Lange, August. 1947. *Hvem blir lærere og hvorfor?* Oslo

Lundberg, Margareta. 1981. *Arbetsmiljø, hälsa och välbefinnande för lärare inom
grundskolan i Norden*. Stockholm

Oftedal Telhaug, Alfred. 2005. *Kunnskapsløftet – Ny eller gammel skole*. Oslo

Oftedal Telhaug, Alfred. 1994. *Norsk skoleutvikling etter 1945*. Oslo

Ottesen, Rune. 2012. *Norsk Pressehistorie*. Valdres.

Reimert, Everett. 1971. *School is dead*. Penguin

Sennett, Richard. 2003. *Respect – In a world of inequality*. New York

Ukjent. *Skola og och skolkris*. 1980. Forskning om utbildning nr. 4. (Svensk tidsskrift)

Tjelmeland, Hallvard. 2004: *Aviser som historiske kjelder*. I E.-B. Roalsø: Å skrive i motvind: Ruth Thomsen og Stavanger Aftenblad 1934-1980 (Pressehistoriske skrifter nr. 3).

Vestre, Svein Egil. 1976. *Vår skole – Lærer i 70-årenes skole*. Oslo